

మన సదృశ 2

చ

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము

స్థాపితం : 1933

రిజిష్టరు : 1936

చే ల ప్రో లు : కృష్ణా జిల్లా.

గ్రంథ నామము పు న న దులు. సా. 2

గ్రంథము నంబరు 2767

తెలుగు క విభజన నంబరు 133

గ్రంథ దాత గ్రంథాలయము

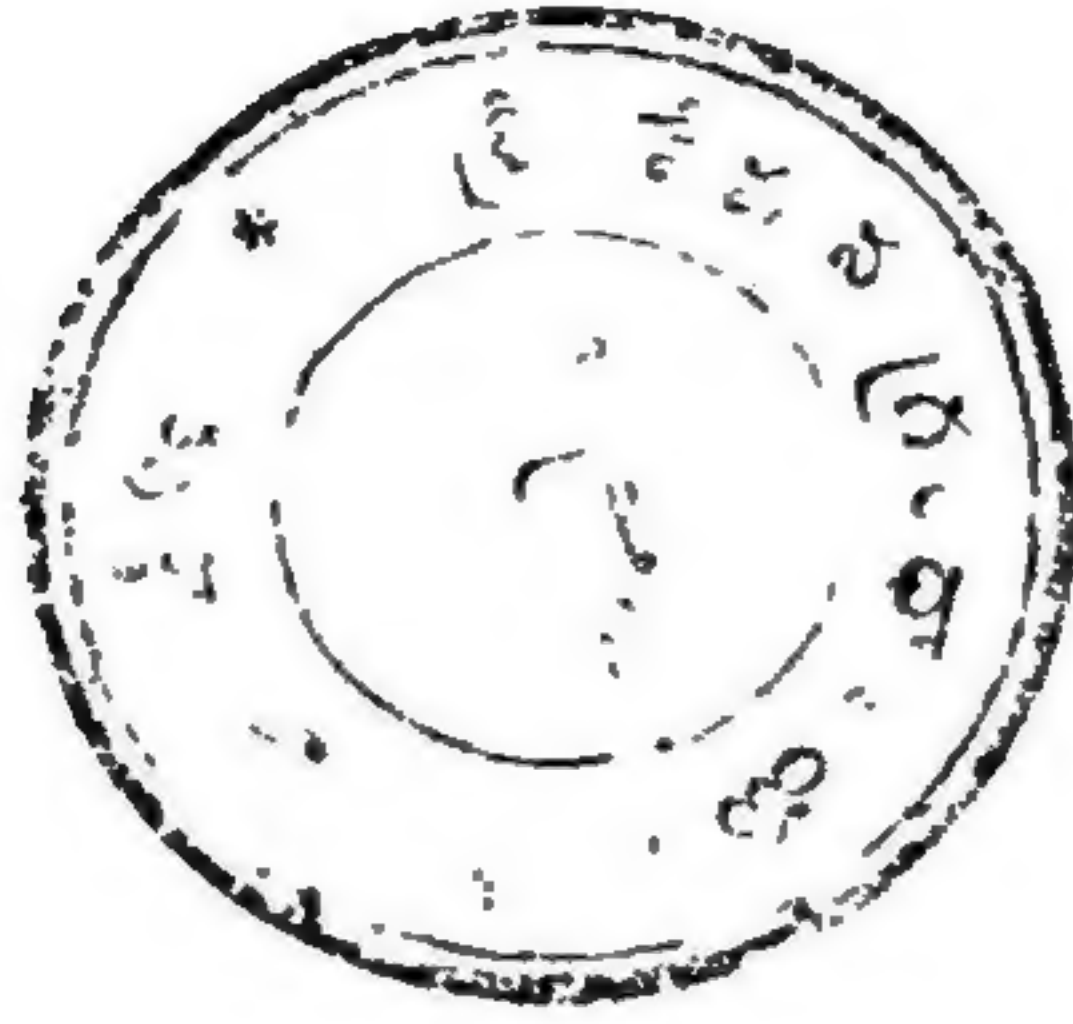
గ్రామము ~

TPLA/05/32

మన సదులు

2767

[భాగం 2]

మన సదులు
భాగం 2
కృష్ణా

రచన :

కెంటాల గోపాలకృష్ణ

ఆదర్శ గ్రంథమండలి, విజయవాడ.

శ్రీలికూర్పు
ఆగస్టు 1961

వెల : రు. 0.87

మొదటి భాగము :
'వేంకటరత్న'
విజయవాడ-2

ఇందులో

* చీనాబ్

* రావి

* బియాస్

* సత్లెజ్

* ఘోన్

* కౌస్త్

* సరయూ

* గండకి

* శిపూ

మన దేశ పరిచయాన్నిచ్చే
నవీన బాలసాహిత్యం

మన చారిత్రక ప్రదేశాలు (4 భాగాలు) భాగం 1కి	0-87
రచన : రెంటాల గోపాలకృష్ణ	
మన పుణ్యక్షేత్రాలు (2 భాగాలు) భాగం 1కి	0-87
రచన : దంటు శృష్ణమూర్తి	
మన నగరాలు (4 భాగాలు) భాగం 1కి	0-87
రచన : రెంటాల గోపాలకృష్ణ	
మన నదులు (4 భాగాలు) భాగం 1కి	0-87
రచన : రెంటాల గోపాలకృష్ణ	

ఆదర్శ గ్రంథమండలి, విజయవాడ.

చీనాబ్

జీలం, చీనాబ్, రావి, బియాస్, సట్లెజ్ - ఈ అయిదునదులూ పంజాబునదు లంటారు. ఈ అయిదు నదులూ చేతి వ్రేళ్ళలాగా విస్తరించిఉండడంచేత—ఆ ప్రదేశానికి పంజాబు అని పేరువచ్చింది. ఈ పంచనదులూ సింధునదికి ఉపనదులు. చాలా ప్రాచీనమైనవి. మన వేద వాఙ్మయంలో వీటినిగురించి పేర్కొనబడింది.

చీనాబ్నదిని వేదాలలో అసిక్ని అనీ, పురాణాలలో చంద్రభాగ అనీ వర్ణించారు. జీలంనదికి వితస్త్ర అనీ, రావీనదికి పరుష్ణి లేక ఐరావతి అనీ, బియాస్నదికి విపాశ లేక అర్జిక్రీయ అనీ, సట్లెజ్నదికి శతద్రు అనీ—మన ప్రాచీన వాఙ్మయంలో పేర్లు. గ్రీకులు జీలమ్ను హైడసపెస్ అనీ, బియాస్ను హైపసిస్ అనీ, సట్లెజ్ని హుఫసిస్ అనీ, చీనాబ్ను అకెసిసెస్ అనీ, రావిని హైద్రాయేట్స్ అనీ పేర్కొన్నారు.

ఋగ్వేదంలో ఒక ఋక్కు ఇలా చెపుతున్నది—
‘ఓ మరుత్తులారా! మిమ్మల్ని సంతృప్తిపరచడానికి అద్భుతమైన యజ్ఞాలుచేస్తున్నాం. మీరు మాకు సింధు, అసిక్ని నదులలోనూ, పర్వతాలలోనూ ఉండే సమస్త ఓషధులనూ తెచ్చి ఇచ్చి, మమ్మల్ని రోగవిముక్తులుగా చెయ్యండి—
అసిక్ని అనగా సయపువర్ణము. చీనాబ్నదిలోని

నల్లటినీరువలన ఈ పేరు పెట్టబడింది. ఋగ్వేదం సప్త నదులను ముఖ్యమైనవిగానూ, మరో మూడునదులను ఉప నదులుగానూ పేర్కొన్నది. అవి ఇవి—గంగ, యమున, సరస్వతి, శతద్రు (సత్తెజ్), పరుష్ణి (ఐరావతీ లేక రావి), అసీత్ని (చంద్రభాగ లేక చీనాబ్), మరుద్వృధ, వితస్త (టీలం), సుషోమ, అర్జికియ (విపాశ లేక బియాస్), ఈ పది నదులలో మరుద్వృధనుగురించి—అది ప్రత్యేకంగా ఒక నదికాదనీ, తక్కిననదులు నాయువేగంవలన పొంగి నప్పుడు ఏర్పడే ప్రవాహమనీ యాస్కుడు చెప్పాడు. తక్కినవారి అభిప్రాయంప్రకారం మరుద్వృధ చీనాబ్ నదికి ఉపనది అనీ, కాశ్మీరంలో ప్రవహిస్తున్నదనీ తెలుస్తున్నది. ఋక్కుల్లో పేర్కొనబడిన సుషోమనది సింధు నదియేనని యాస్కుని సిద్ధాంతం. మరి తక్కిన పండితులేమో, సుషోమనది రావల్పిండి జిల్లాలో ప్రవహించే సోహాన్ లేక సువాన్ నది అని అంటున్నారు.

ఏమైనప్పటికీ ఈ అయిదునదులూ పంజాబులో ప్రవహించి, చివరకు అన్నీ సింధునదితోనే కలిసిపోతున్నాయి. 'మిశిందుని ప్రశ్నల'లో ఇండియాలో గొప్ప నదులు పది అని పేర్కొనబడింది. ఆ పదింటిలో చంద్రభాగ (చీనాబ్)కూడ ఒకటి. మహాభారతం, సభాపర్వంలో నారదుడు, ధర్మరాజుకు దిక్పాలకులసభలు వర్ణించిచెప్పాడు. వరుణదేవునిసభను వర్ణిస్తూ అక్కడ గంగ, యమున, సరస్వతి, విపాశ, శతద్రు, ఐరావతి మొదలగు నదు

లున్నట్లు చెపుతూ చంద్రభాగనుకూడా చేర్చి చెప్పాడు. మహాభారతం, అనుశాసనిక పర్వంలో—భీష్మాచార్యుల వారు ధర్మరాజును అనేకనదులనుగురించి తీర్థమహాత్యాలను గురించివర్ణించిచెప్పాడువాటిలోచంద్రభాగ(చీనాచ్)విషయం కూడాచెప్పాడు. ‘విశాలతరంగాలుగల చంద్రభాగలోకానీ, వితస్త (జీలం)లో కానీ ఏడురోజులు నిరాహారుడై ఎవడు స్నానంచేస్తున్నాడో వాడు నిర్మలుడై, మునులుపొందే ఉత్తమగతిని పొందుతున్నాడు’

‘కాశ్మీరమండలంలో మహానదమగు సింధునదంలో ఏ ఏ నదులు కలుస్తున్నాయో ఆ నదులందు స్నానచూచ రించినవాడు శీలవంతుడై, స్వర్గానికి వెళుతున్నాడు’

మహాభారతం భీష్మపర్వంలో శతద్రు యమున, నదులలో పాలు చంద్రభాగ, అసిక్నినదులుకూడ పేర్కొనబడినాయి. భాగవతంలోనూ స్కాందపురాణంలోనూప్రధానమగునదుల పేర్లు చెప్పబడినాయి. వాటిలోచంద్రభాగ, శతద్రునదులు న్నాయి. అయితే ఇక్కడొక చిన్న చిక్కుఉన్నది. కృష్ణా నదికి ముఖ్యఉపనదిఅగు భీమనదికిపండరిపూర్వద్ద చంద్ర భాగ అనిపేరుఉన్నది. మరిచంద్రభాగాన్నప్పుడు ఏచంద్ర భాగ? -కృష్ణానదికి ఉపనదిఅగు భీమనదియాలేకసింధునదికి ఉపనది అగు చీనాచ్ నదియా?—ఈ విషయంలో కొందరు తికమకపడవచ్చును. కాని మన పురాణాలు జాగ్రత్తగా చదివి పరిశీలించినవారికి ఈ చిక్కురాదు. పురాణాలలో చంద్రభాగను పేర్కొన్నప్పుడు - రెండువిధాలగా పేర్కొన

డంజరిగింది. కొన్నిచోట్ల నర్మద, తపతి—నదులతోపాటు చంద్రభాగవేరు వచ్చింది, కొన్నిచోట్ల శతద్రు, వితస్త విషాశ, మరుద్వృధ — నదులతోపాటు చంద్రభాగను పేర్కొనడం జరిగింది. కనుక దీనినిబట్టి నర్మదా, తపతీ నదులతోపాటు చెప్పిన చంద్రభాగ, భీమనదిఅనీ - శతద్రు వితస్త మొదలయినవాటితో చెప్పిన చంద్రభాగ పంజాబులో సింధునదికి ఉపనదియగు చీనాబ్ అనీ, మనం స్పష్టంగా తెలుసుకోవచ్చును.

పంజాబునదులు అయిదూ గొప్ప పుణ్యనదులనీ— ఈ నదులలో స్నాన, దాన, శ్రాద్ధాదికర్మలు ఆచరించిన వారికి అమితమైన పుణ్యం లభిస్తుందనీ మన పురాణాలు చెపుతున్నాయి. చీనాబ్ లేక చంద్రభాగనుగురించి మత్స్య, నారద, నీలమర పురాణాలలోనూ హరభరిత చింతామణిలోనూ చెప్పబడింది.

చీనాబ్ నది హిమాలయపర్వత ప్రాంతాలలో పంజాబులోని లాహూల్ జిల్లాలో పుట్టింది. రెండు పాయలయి ప్రవహించింది. ఒకపాయవేరు చంద్ర. అది 'బారాలచ్చా' సమీపంలో, 16 వేల అడుగుల ఎత్తున ఒక మంచు మడుగులో పుట్టింది. రెండవపాయవేరు భాగ. అది మొదటి దానికి వాయవ్యమూలగా పుట్టింది. చంద్ర, భాగ—అను ఈ రెండు ప్రవాహాలూ 'తాండి' అనే ప్రదేశంలో కలుసుకుంటాయి. అక్కడనుంచి చంద్రభాగ అను పేరుతో పంజాబు, హిమాచలప్రదేశ్, జమ్ము, కాశ్మీరురాష్ట్రాల

గుండా ప్రవహించి తరవాత పాకిస్తాన్ లో గుండా పోతుంది. ఈనది మొత్తంనువ మూడు మలుపులు తిరిగింది. ప్రతి మలుపులోనూ ఒకటి, రెండు ఉపనదులను కలుపుకుంటూ వచ్చింది. దీని ఉపనదులలో ముఖ్యమైనవి యూనియర్, షూదీ, భూత్నా, మరువరద్వాన్ అనునవి. తరవాత గోల్లాల్, లీవర్కోల్, చిల్లారీ, అన్న, అను చిన్న నదులు వచ్చి కలుస్తాయి. ఆ తరవాత తావి అను చిన్న నది వచ్చి చేరుతుంది. జీలంనది వచ్చి ట్రిము—అనుచోట చీనాన్ నదితో కలుస్తుంది. అక్కడనుంచి ఈ రెండునదులు కూడా చీనాన్ నది అనుపేరుతోనే ప్రవహిస్తాయి. అది అలా వచ్చి వచ్చి, సిధూ అను ప్రదేశంలో రావీనదిని కలుస్తుంది. అటుపిమ్మట మద్వాలా అనుచోట సట్లెజ్ నదిని కలుపుకుంటుంది— ఇలా అన్నీ కలిసిన ప్రవాహం పంచ నదం—అనుపేరు వహించి—చివరకు మిథాన్ కోట్ వద్ద సింధునదితో కలిసిపోతుంది.

చీనాన్ నదీ ప్రవాహమార్గం—ముఖ్యంగా మైదాన భూముల్లో చాలా విశాలంగానూ, ఇసుకమయంగానూ ఉన్నట్లున్నూ, ఈ ప్రవాహమార్గం ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక్కొక్క దిక్కునకు మారుతున్నట్లునూ తెలుస్తున్నది. క్రీ. శ. 1245 వరకూ చీనాన్ నది, ముల్తానుకు తూర్పుదిక్కున ప్రవహించినదనీ, క్రీ. శ. 1397 దగ్గరనుంచీ ఆ మార్గంతప్పి ముల్తాన్ కు పశ్చిమంగా ప్రవహిస్తున్నదనీ చెబుతారు.

ఈ నదినిగురించి మరొక పురాణగాథకూడా ఉన్నది.

చంద్రుడు దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలను ఇరవై ఏడుగురిని పెండ్లాడాడు. అయితే అందరిలోకీ రోహిణి అంటే ఎక్కువ ప్రేమగాడండేవాడు. అందువల్ల తక్కిన భార్యలందరికీ కష్టంకలిగింది. వామవెళ్ళి తమ తండ్రి అగు దక్ష ప్రజాపతితో చెప్పుకున్నారు. దక్షుడికి చంద్రుడిమీద కోపం వచ్చి 'క్షయక్షయకమ్మ' ని శాపం ఇచ్చాడు. ఆ శాపానికి భయపడి చంద్రుడు, శివునివద్దకు వెళ్ళి శరణుజొచ్చాడు. శివుడు చంద్రుడికి అభయం ఇచ్చి అతన్ని తన శిరస్సున ధరించడానికి పూనుకున్నాడు. అప్పుడు బ్రహ్మ దక్షుడి శాపం వృధాకాకుండానూ శివుడిచ్చిన అభయవరం నెరవేరేటట్లున్నూ ఒక ఆలోచనచేసి చంద్రుణ్ణి రెండు ఖండాలుగా విభజించాడు. ఒక భాగం శివుడికిచ్చాడు. దానిని శివుడు శిరస్సున తాల్చాడు. రెండవ భాగం దక్షుడి కుమార్తెలగు తారలకు ఇచ్చాడు. ఆ అర్ధచంద్రుడికి దక్ష శాపంవలన అప్పటినుంచీ వృద్ధిక్షయాలు కలుగుతూ వచ్చాయి. బ్రహ్మ, హిమవత్పర్వతాలలో ఒక చోట చంద్రుణ్ణి రెండు ఖండాలుగా విభజించాడు, అలా విభజించేటప్పుడు ఆ ప్రదేశంనుండి ఒక మంచు ప్రవాహం బయలుదేరింది. అదే ఒక నది అయింది, చంద్రుణ్ణి భాగించేటప్పుడు జన్మించినది కనక దానికి చంద్రభాగ అని పేరు వచ్చింది. చంద్రభాగాభ్యాం శైలాభ్యాం ప్రభవతి చంద్రభాగా—చంద్రభాగములనెడి పర్వతాలవలన పుట్టినది—

చంద్రస్యభాగతోన్యస్తా చంద్రభాగా—చంద్రునియొక్క

భాగమున పుట్టినది-అని అమరసింహుడు అమరకోశంలో చెప్పాడు.

చీనామినది ఒడ్డునుండి అనేకకాలువలు త్రవ్వారు, ఈ కాలువలలో ఎక్కువభాగం పూర్వం ముల్తాన్, షూజా జాద్లను పరిపాలించిన పతాన్ రాజులు త్రవ్వించినవి. వర్షా కాలంలో నదులుపొంగి వరదనీరు వచ్చి, యీ కాలువ లన్నీ నిండిపోతాయి. కాని ఎండకాలంలో నీరు తగ్గిపో గానే అవి ఎండిపోతాయి. యీ కాలువలను 'ఇన్ ముడేషన్ కెనాల్స్' అని అంటారు.

రా వి

పంజాబునదులని పిలువబడే అయిదునదులలో రావీ, నది ఒకటి. సింధునదికి ముఖ్యఉపనదులు అయిదు. వాటిలో రావీనదికూడా ఒకటి. తక్కిననాలుగూ - జీలం, చీనాబ్, దియాస్, సట్లజ్—అనేవి.

వేదవాఙ్మయంలో రావీనది పరూష్ణిఅనుపేరుతోవర్ణించబడింది. కొన్నిచోట్ల పురూష్ణిఅనికూడా పేర్కొన్నారు. యీ పరూష్ణినదినే సంస్కృతవాఙ్మయంలో ఐరావతి అని ఉదహరించారు.

‘ఇరావతి భవా ఐరావతీ’—అని శబ్దానికి వ్యుత్పత్తి. ఇరావతి అంటే మెరుపు. ఇరావంతం అంటే మేఘం. ఇరా—అంటే నీరుఅనికూడా అర్థం ఉన్నది. కనుక, ఇరాశబ్దంనుంచి వచ్చిందే ఐరావతి. తక్కిన పంజాబునదులలోపాటు ఐరావతినిగురించికూడా విష్ణుధర్మ సూత్రాలు, మత్స్య, వామన. వాయుపురాణాలు పేర్కొన్నాయి. యీ నది గొప్ప పుణ్యనదియనీ, యీ నదీతీరంలో పితరులకు శ్రాద్ధాలుపెట్టడం—పుణ్యలోకప్రాప్తిని కలిగిస్తుందనీ వర్ణించాయి. ఋగ్వేదం యీ నదిని పరూష్ణిగా పేర్కొని, విపులంగా వర్ణించి చెప్పింది. కాశీరాజగు సుదేవుడు అనేకమందిరాజులతో గొప్ప యుద్ధంచేశాడు. పదిమందిరాజులు ఏకమై అతనిమీదికి దండెత్తివచ్చారు. ఆ

యుద్ధం దశరంజనయుద్ధం అనుపేర ప్రసిద్ధికెక్కింది. సుదేవుని ధార్యవేరు సుదేవి. విశ్వామిత్రమహర్షిని పురోహితునిగా పెట్టుకుని సుదేవుడు అశ్వమేధయాగంచేశాడు. అయితే, యాగం సమాప్తి కానున్న సమయంలో వశిష్ఠమహర్షి పురోహితుడుగా వచ్చాడు. అనేకమందిరాజులు ఏకమై సుదేవుడిమీదికి దండెత్తివచ్చినప్పుడు—అంతమందితో అతనిొక్కడూ యుద్ధంచేయవలసివచ్చింది. శత్రురాజులు పరూష్ణినదివెంట—అనేకవిధాలుగా భూమిని త్రవ్వారు. ఆ నదీప్రవాహాన్ని మళ్ళించి — ఆవిధంగా సుదేవుని నాశనంచెయ్యాలని ప్రయత్నించారు. అయితే, సుదేవుడు ఇంద్రుని ప్రార్థించాడు. ఇంద్రుడు పరూష్ణినది (ఐరావతి లేక రావి) వలన సుదేవునికి ముప్పురాకుండా కాపాడాడు. శత్రురాజులు ఈ నది ఒడ్డులను కోసి—సుదేవునినగరం నదీజలంలో మునిగిపోయేట్లు చేయాలని చూచారు. కాని, ఇంద్రునిమహిమవలన అలా జరుగక— శత్రురాజులే నశించిపోవలసివచ్చింది. సుదేవునికి విజయం చేరారింది. ఈ కథ ఋగ్వేదంలోనిది. గంగ, యమున, సరస్వతులతోపాటు ఋగ్వేదం పరూష్ణినదినిచూడా పేర్కొన్నది. పరూష్ణి అను పేరురావడానికి అనేకవిధాలుగా అర్థంచెప్పారు. పరుస్ అంటే 'ఉన్ని' పుప్పలు అనే అర్థం వున్నది. లేదా సదియొక్క వంపులు కావచ్చు. నదీతీరాన ఉండే రెల్లుగడ్డి కావచ్చు. ఏమైనప్పటికీ, పరూష్ణి, యమునా నదులు కౌశరాజగు సుదేవునికథతో చాలా దగ్గరి నుంచి

ధం కలిగిఉన్నాయి. ఈ రెండునదులవద్దనూ అరను తన శత్రువులతో పోరాడివుండవచ్చును.

పరూష్ణినదిలో స్నానంచేస్తే సమస్తపాపాలూ పోతాయని నీలమతపురాణం చెపుతున్నది.

ఐరావతినుంచే ఈ నదికి రావి అని పేరువచ్చింది. ఇది చీనాబ్, సట్లెజ్ నదులమధ్య ప్రవహిస్తున్నది. జీలం, చీనాబ్, రావి, సట్లెజ్, బియాస్—నదులు అయిదూ చివరకు పాకిస్తాన్‌లోని మిథాన్‌కోటవద్ద సింధునదిలో కలుస్తున్నాయి. పాకిస్తాన్‌లో ప్రసిద్ధనగరమగు లాహోరు రావీనదిఒడ్డుననే ఉన్నది.

రావీనది హిమవత్పర్వతపంక్తులలో దక్షిణాన కాంగ్రాజిల్లాలోని 'కులూ' ప్రాంతంనుండి బయలుదేరుతున్నది. సరిగ్గా చెప్పాలంటే, ఋంగల్ పర్వతాలలో రోటాంగ్ కనుమ సమీపాన, 32° 26' ఉ.అక్షాంశ, 77° 0' తూ. రేఖాంశలమీద ఈ నదిఉత్పత్తిస్థానం ఉన్నది. నది బయలుదేరినదగ్గరినుంచి మొదట కొంతలెక్క రై నా అసుపేరుతో పిలువబడుతున్నది. కాంగ్రాజిల్లా తరువాత సది, చంపాపట్టణంప్రక్కనుంచి పోతున్నది. అక్కడనుంచే దీనికి రావీనదిఅని పేరు. జమ్మునుండి సుమారు 10 కోసుల దూరంలో దీనితో తావినది వచ్చి కలుస్తున్నది. బారీదో ఆచకాలువ ప్రధానఏర్పాట్లన్నీ మధోపూర్వద్ద ఉన్నాయి. రరవాత రావీనది డేరానానక్ అనే పట్టణంప్రక్కనుంచి ప్రవహిస్తుంది.

1870 లో రావీసదివరదలవలన ఆ పట్టణానికి, అక్కడున్న ముఖ్యచేవాలయానికి పెద్ద ముప్పు సంభవించినట్లు అక్కడిరికార్డువలన తెలుస్తున్నది. సిక్కుల గొప్ప పుణ్యక్షేత్రాలలో డేరానానక్ పట్టణం ఒకటి. గురుదాస్ పూర్ అశ్వుతసర్ జిల్లాలగుండా ప్రవహించిన పిదప రావీసదిలాహోరు జిల్లాలో ప్రవేశిస్తుంది. అక్కడ మూడుసాయలుగా చీలిపోతున్నది. మాంటీగోమేరి జిల్లాలో డేగ్ అనే మరో ఉపనది కూడా వచ్చి ఈ నదిలో చేరుతున్నది. రావి, చీనాబ్, జీలం—ఈ మూడునదులూ కలిసిన ప్రవాహం చివరకు చీనాబ్ అనుపేరుతోనే వ్యవహరింపబడుతున్నది. చీనాబ్ నదీ జలాలకంటె రావీ నదీ జలాలు ఎరుపువర్ణంగా ఉంటాయి. రావీసది మైదానాలలో ప్రవహించేటప్పుడు కూడా ఒక సన్ననిలోయగుండా పోతుంది. ఈ నది మొత్తం పొడవు సుమారు 450 మైళ్లు. చీనాబ్ నదికంటె రావీసది ఎక్కువ సారవంతమైన ఒండ్రుమట్టిని తెచ్చి చేరవేస్తున్నది. ఏడాదిలో దాదాపు ఎనిమిదినెలలు—రావీసదిలో అనేకచోట్ల దిగి దాటిపోవడానికి వీలుగా ఉంటున్నది. నది అనేక వంకరలుతిరిగి వక్రమార్గాల ప్రవహిస్తున్నది. చంపా, డియోడర్ అరణ్యాలలోని కలపను ఎక్కువగా రావీసదిలోగుండా చేరవేస్తున్నారు. ఒక్కొక్కప్పుడు పెద్ద పెద్ద చెట్లమానులు సయితం ఈ నదీ ప్రవాహంలో వదిలిపెట్టి కొట్టుకునిపోయేట్లు చేస్తుంటారు. నదిలో అడుగుస

అనేకచోట్ల—మనుషులు నిలుచోడానికికూడా చాలినంత
ఇసుకలేక—ప్రమాదంగా ఉంటుంది.

మన ప్రాచీనగ్రంథాలలో వర్ణించిన మద్రదేశం
రావి, చీనాబ్ నదులమధ్య ఉన్నది. మహాభారతంలో
సాండురాజు రెండవభార్యవేరు మాద్రి. ఆమె సోదరుడే
శల్యుడు. శల్యుడు మద్రదేశాధిపతి. మహాభారతయుద్ధంలో
కౌరవులపక్షంవహించి గొప్ప పోరాటంసాగించాడు. కర్ణు
డికి సారథిగావుండి యుద్ధంనడిపాడు. యుద్ధంలో కర్ణుడు
ఓడిపోవడానికి శల్యుడుకూడా కొంత కారణమైనాడు. కర్ణ
పర్వంలో ఐరావతినది (రావి) ప్రసక్తి వస్తుంది. మరొక
మహాభారతయుద్ధవీరుడగు బాహ్లికుమకూడా మద్ర
దేశానికి చెందినవాడేనని భావించబడుతున్నది. యమలో
కానికి పోయి భర్తను మళ్ళీ బ్రతికించుకునివచ్చిన మహా
సాధ్వి సావిత్రి తండ్రియగు అశ్వపతిమహారాజు మద్ర
దేశాన్ని పరిపాలించాడు.

బి యా స్

సింధునదీఉపనదులలో బియాస్ ఒకటి.

బియాస్నదికి మన వేదవాఙ్మయంలో విషాశ అని పేరు. అలాగే సప్తజ్జీనదిని శతద్రు అనుపేరుతో మన వేదవాఙ్మయం వర్ణించింది.

పంజాబునదులు—జీలం, చీనాబ్, రావి, బియాస్ సప్తజ్జీ—అను అయిదునదులూ పాకిస్తాన్లో మిథాన్కోట వద్ద సింధునదితో కలుస్తున్నాయి.

విషాశ అను పేరుగల బియాస్నది లాహోరులోని రోటాంగ్ కసుమ దక్షిణపుటంచునుంచిబయలుదేరివస్తున్నది. ఈ కసుమ పంజాబుకు ఈశాన్యదిశన హిమాలయపర్వత పంపులలో ఉన్నది. ఈనది ఉత్పత్తిస్థానం సముద్రమట్టానికి—13వేల 200 అడుగుల ఎత్తున—32".24' ఉ. అక్షాంశపైన. 77".11' తూ.రేఖాంశపైన ఉన్నది. జీలం, చీనాబ్ మొదలగు తక్కిననదులలాగానే బియాస్కూడా వాయవ్యదిశగా ప్రవహించి, అక్కడనుంచి దక్షిణ దిక్కుగా వంపుతిరుగుతున్నది. పగటిపూట సూర్యరశ్మికి మంచు కరిగి రావడంవల్ల సాయంత్రం అయ్యేటప్పటికి నదిలో నీటిమట్టం పెరుగుతుంది. ఈ నదిమొదట ముండీని, పిమ్మట నాడుయాన్ ను దాటి ప్రవహిస్తున్నది. దీనికి రెండు

కాలువలున్నాయి. ఒకకాలువపేరు హోల్కా. దానిపొడవు 30 మైళ్ళు. రెండవకాలువపేరు బినాయ్. దానిపొడవు సుమారు 50 మైళ్లు— నాదుయానుంచి బియాస్నది దాదాపు ఎనభై మైళ్ళూరం వడివడిగా ప్రవహించి, తరవార పంజాబుమైదానంలో ప్రవేశిస్తున్నది. 30".10'-ఉ. అక్షంశ, 75".4' తూర్పు రేఖాంశమీద ఉన్న ఎండ్రీసా వద్ద సట్లెజ్నది వచ్చి బియాస్లో కలుస్తున్నది. ఈ నది మొత్తంపొడవు 290 మైళ్లు. బియాస్నదికి విపాశ—అని పేరురావడానికి ముస పురాణగాథ ఈవిధంగా ఉన్నది—

పాశం - అంటే బంధం. విపాశ—అంటే బంధ విముక్తి కలిగించడం. పాశాలను విడదీసింది కాబట్టే, దీనికి విపాశ అని పేరు. ఇది చాలా పుణ్యప్రదమగునదియని ప్రాచీనవాఙ్మయంవల్ల రెలుస్తున్నది. విపాశకు మొట్టమొదటిపేరు ఉరంజిర అని నిరుక్తంలో ఉన్నది. పాణిని కూడ ఈ నదినిగురించి చెప్పాడు. విపాశ (బియాస్) శతద్రు (సట్లెజ్) నదులపేర్లు—ఋగ్వేదంలో చెప్పబడినాయి. ఇవి రెండూ ఎత్తయిన కొండల్లో పుట్టి-సముద్రంములో కలియడానికి, ఒకదానిప్రక్కనఒకటి తోడుతోడుగా—పరుగెత్తుకుంటూవచ్చాయని చెప్పతూ, వీటిని ఆడుగురాలుగా వర్ణించింది ఋగ్వేదం. పిమ్మట—ఇవి రెండూ రెండు రెల్ల ఆవులని చెప్పి—దూడను నాకటానికి ఆరాటపడుతున్నట్లుగా సముద్రందెసకు పరుగుతీశాయని

వర్ణించింది. అంతేకాదు. ఋగ్వేదం మరోవిషయంకూడా చెప్పింది. ఉషాదేవిరథం ఇంద్రుడివలనవిరగ్గొట్టబడిందని ఆ రథం విపాశనదిబిడ్డన పడిఉన్నదనీ చెప్పింది. ఋగ్వేదం ముఖ్యమగు సప్తనదులపేర్లు చెప్పుచూ—విపాశను ఒర్జికియ అనేపేరుతో వర్ణించి—వితస్త, సుషోమ—అనే నదులతోపాటు దాన్నికూడా వర్ణించింది. విపాశనదీ మధ్యంలో వశిష్ఠశిల ఉన్నట్లు గోపతద్రాహ్మణం చెప్పుచున్నది. యాసుక్తుచెప్పినప్రకారం చూస్తే—ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రమహర్షి విపాశ, శతద్రునదులు కలిసేచోటికి వచ్చాడనీ, వెళ్ళడానికి మార్గంఇమ్మని వాటిని ప్రార్థించాడనీ తెలుస్తున్నది. మహాభారతంలో విపాశ, శతద్రు—నదులసుగురించిన కథ ఇలా ఉన్నది—

వశిష్ఠమహర్షికి, విశ్వామిత్రుడికి బద్ధవైరం. విశ్వామిత్రుడు సైన్యంతో వేటకు వెళ్ళాడు. వేటాడుతూ వశిష్ఠమహర్షి ఆశ్రమప్రాంతానికి చేరుకున్నాడు. అప్పుడు మహాత్ముడగు వశిష్ఠుడు భూమండలాధిపతిగా ఉంటున్న విశ్వామిత్రుణ్ణి ఆహ్వానించి - తన కామధేనువుసహాయంలో షడ్రసోపేతమైన ధోజనపదార్థాలు తయారుచేయించాడు. విశ్వామిత్రుడికి, ఆయనసైన్యానికి—గొప్పగా ఆతిథ్యం ఇచ్చి సర్కరించాడు. కాని, విశ్వామిత్రుడికి ఒక దుర్బుద్ధి పుట్టింది. ఇంకటి ఐశ్వర్యానికి కారణమగు ఆ కామధేనువును తనదమ్మని వశిష్ఠుణ్ణి కోరాడు. కాని, వశిష్ఠుడు

అందుకు సమ్మతించలేదు. అప్పుడు విశ్వామిత్రుడు కోపంతో కామధేనువును బలాత్కారంగా అపహరించాలని చూచాడు. కాని అది సాధ్యంకాలేదు. కామధేనువు తన దేహాంశుండి మహాబలవంతులగు సైనికులను లెక్కలేనంత మందిని సృష్టించింది. వారంతా విశ్వామిత్రుణ్ణి ఎదుర్కొని అతని సైన్యాలను ఓడించి హారంచేశారు. అప్పటినుంచీ విశ్వామిత్రుడు వశిష్ఠుడిపై బద్ధవైరంపూని ఆయన్ను ఏ విధంగానయినా వంచాలని ప్రయత్నంచేస్తూవచ్చాడు. వశిష్ఠుడికి ఎన్నెన్నో కష్టాలు కలిగించాడు. కల్మాషపాదుడనే రాజును బ్రహ్మరాక్షసిరూపంలో ఆవహించి, వశిష్ఠుడి పెద్ద కుమారుడగు శక్తితో—అతను కలహించేటట్లు చేశాడు. ఆ కలహంలో శక్తితోసహా వశిష్ఠుడిసూరుగురుకుమాశ్శనూ బ్రహ్మరాక్షసిరూపంలోఉన్న కల్మాషపాదుడు మ్రింగి వేశాడు. ఆవిధంగా తనకుమాళ్లు యావన్మందీ నశించిపోయే టప్పటికి—వశిష్ఠమహర్షి అంటులేని దుఃఖసముద్రంలో మునిగిపోయాడు. పుత్రశోకం భరించలేక ఆ మహర్షి ఆర్మహర్షకు పూసుకున్నాడు. ప్రాణత్యాగం చేయడానికి ఎన్నోవిధాల ప్రయత్నించాడు. కాని ఎంతచేసినా ఆయనకు చావురాలేదు. చివరకు పోయి గంగానదిలో పడ్డాడు. అయినా చావక, మళ్ళీ ప్రాణాలతో బయటికి వచ్చాడు. తిరికి ఆశ్రమానికి రాగా అప్పు డా ప్రాంతంలో ఆయనకు

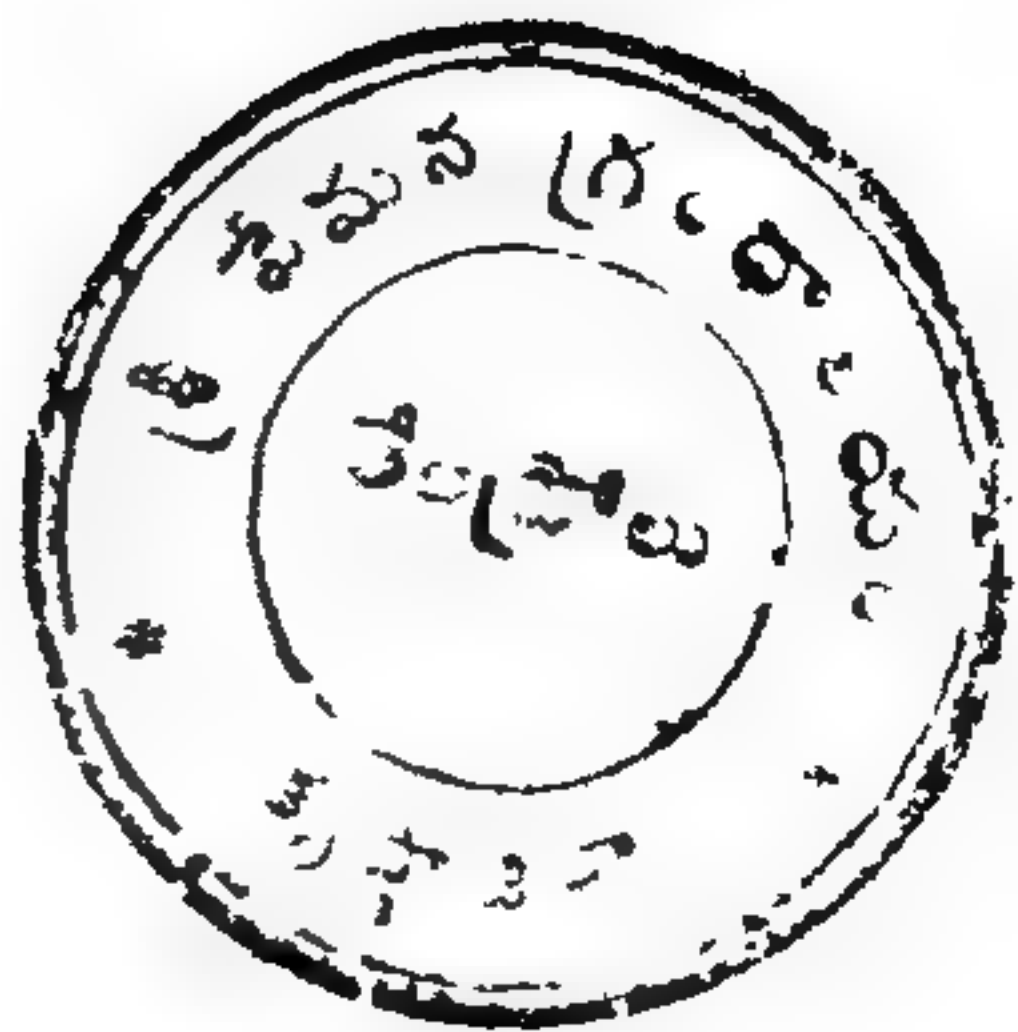

రెండునదులు కనిపించాయి. వర్షాకాలం కావడంవల్ల ఆ రెండునదులూ పొంగుతూ మహాక్షరవడిగా పారుతున్నాయి. చుట్టుప్రక్కల ఉన్న చెట్లనన్నిటినీ చూల్చివేస్తూ, భయంకరంగా గర్జిస్తూ వస్తున్నాయి. అప్పుడు వశిష్టమహర్షి ఆలోచించాడు, ఈ నదులలో దూకినట్లయితే తప్పక చనిపోతాననుకున్నాడు. ముందు పోయి ఒకనదిలో దూకాడు. కాని బ్రహ్మ లేజస్సంపన్నుడగు వశిష్టమహర్షి లేజస్సును భరించలేకపోయింది, ఆ నది. వెంటనే అది భయంతో సూర్య విచాల పరుగులుతీసింది. వశిష్టుడు మళ్ళీ ప్రాణాలతో ఒడ్డుకు చేరుకున్నాడు. అప్పటినుంచీ ఆ నదికి శతద్రు అని పేరువచ్చింది. శత—అంటే సూర్యుడు, ద్రుతం—అంటే పారిపోవడం, ఆవిధంగా పురాణప్రసిద్ధిగన్న శతద్రు నదియే ఇప్పుడు నల్లజ్జనది. ఆచరవాత వశిష్టమహర్షి తీగెలుతెచ్చి వాటితో తన కాళ్ళూ చేతులూ గట్టిగా కట్టుకున్నాడు. ఈసారిఅయినా తప్పక చావువస్తుందని పోయి రెండవసదిప్రవాహంలో దూకాడు. కాని ఆనదిలో దూకగానే వశిష్టుడి బంధాలన్నీ విడిపోయాయి. మహర్షి శ్రేష్ఠుడూ, మహాత్ముడూ అగు వశిష్టుణ్ణి చంపడానికి ఆ నది వెరచింది. ఆయన్ను మళ్ళీ ప్రాణాలతో భద్రంగా ఒడ్డుకు చేర్చింది. ఆ విధంగా వశిష్టమహర్షి పాశాలను ఏడగొట్టింది గనుక, అప్పటినుంచీ ఆ నది విపాశ—అను పేరుతో ప్రసిద్ధికెక్కింది. విపాశనదియే ఇప్పుడున్న బియాస్ నది—

ఏమైనప్పటికీ సింఘనదీ, దాని ముఖ్యఉపనదులగు జీలం, చీనాపీ, రావి, బియాస్, సట్లెజ్ నదులూ—గొప్పనదులుగా భావించబడుతున్నాయి.

స ట్లె జ్

వేదవాఙ్మయంలో ఈ నదిపేరు సుతుద్రి. అయితే, పురాణాలలో, ఇతిహాసాలలో ఇది శతద్రు అనుపేరుతో వర్ణించబడింది. ఋగ్వేదంలో ఈ నది ప్రసక్తి రెండుచోట్ల వస్తుంది. 'బియాస్ (విపాశ), సట్లెజ్ (సుతుద్రి)—నదులు రెండూ పక్కపక్కనే ఉన్నాయి. ఇవి రెండూ పర్వతపీఠభూములనుండి బయలుదేరి—రెండు ఆడగుర్రాలలాగా ఒకదానితో ఒకటి పోటీపడి సముద్రంచేరడానికి మహావేగంగా పరుగులుతీశాయి. ఇవిరెండూ—దూడను నాకటానికి ఆతురతపడుతున్న రెండు తెల్లటి ఆవుల్లా వున్నాయి'—అని వర్ణించింది ఋగ్వేదం. ఈ నది మహావేగంగా పరుగుతీస్తున్నందున దీనికి సుతుద్రి అని పేరు వచ్చిందని సాయనాచార్యుడు చెపుతున్నాడు.

పంజాబునదులన్నిటిలోకి తూరుపుదిశగా ప్రవహిస్తున్నది సట్లెజ్. ఇది నూరుమార్గాలలో ప్రవహిస్తున్నందున శతద్రు అని పేరుపొందినదనికూడా చెపుతారు. ఒకప్పుడు వశిష్టుడికీ, విశ్వామిత్రుడికీ బద్ధవైరం ఏర్పడింది. విశ్వామిత్రుడు—వశిష్టునికుమారశశు యావన్మందినీ చంపాడు. ఆ దుఃఖం భరించలేక వశిష్టమహర్షి ప్రాణత్యాగంచేయససుకట్టాడు. ప్రాణాలు పోగొట్టుకోడానికి ఎన్నో ప్రయత్నాలుచేశాడు. అయినప్పటికీ ఆయనకు మరణంరాలేదు.

చినరకు తీగెలతో తన్నుతాను బంధించుకుని—బియాస్ నదితో దూకాడు. కాని ఆ నది ఆయన్ను చంపడానికి మారుగా—ఆయన బంధాలన్నిటినీ ఊడదీసి సురక్షితంగా ఒడ్డుకు చేర్చింది. అప్పటినుంచీ ఆ నదికి విపాశ అని పేరు వచ్చింది. వశిష్టుడు అంతటితో ఊరుకోక, హైమవతి అని పేరుగల సల్లెజ్ నదిలో పోయిపడ్డాడు. వెంటనే ఆ బ్రహ్మార్షితేజస్సుకు భయంతో చలించిపోయి సల్లెజ్ నది—సూరుపాయలుగా విచ్చి పరుగులు తీసింది. అందువలన దీనికి శతద్రు అని పేరువచ్చింది. ఇది మహాభారతంలో కథ. గ్రీకులనదియగు హుపనిస్ లేక హుపసిస్.—సల్లెజ్ నదితో సమానమైనదని చెప్పతారు. గ్రీకుచక్రవర్తి యగు అలెగ్జాండరు హిందూదేశంపై దండెత్తినప్పుడు—సల్లెజ్ దాకా వచ్చాడు. ఇది దాటి ఆయన అవతలికిపోలేదు.

యాసుక్కుని నిరుక్తులొనూ, భాగవతపురాణంలోనూ సల్లెజ్ (శతద్రు) నదినిగురించి చెప్పబడింది.

‘శతద్రుస్తు శితద్రుస్స్యాత్’—అని అమరకోశం రచించిన అమరసింహుడు పేర్కొన్నాడు. ‘పుత్రశోకా ర్తం కణ్ఠశిలాం బిచ్ఛా ప్రవిష్టం వశిష్టం దృష్ట్వా శతధా ద్రుతా శతద్రుః’—పుత్రశోకదుఃఖితుడై కంఠానికి రాయి కట్టుకుని తనయందు దుమికిన వశిష్టునిమాచి సూరుపాయలుగా ప్రవహించింది కాబట్టి దీనికి శతద్రు అని పేరు—శిరం తీక్షణ దుగ్రీతా శితద్రుః, దుగ్రీతా—తీవ్రంగా

ప్రవహించేదికనక దీనికి శిశువు అనిపేరు—అని దీనికి వ్యాఖ్య.

టిబెట్టు పీఠభూమిపైన రెండు ప్రసిద్ధములగు, పుణ్య ప్రదములగు సరస్సులు పక్కపక్కనే ఉన్నాయి. ఒకటి మానసరోవరం, రెండు రావణసూత్రం లేక రాక్షసతల— దీనినే రాకాస్ తాల్ సరస్సు అనికూడా అంటారు. పూర్వం రావణాసురుడు ఇక్కడే శంకరునిగురించి గొప్ప తపస్సు చేశాడు. మానసరోవరం - దివ్యస్థలంగా ప్రసిద్ధిపొందింది. యాభై ఒక్కశక్తిపీఠాలలో ఒక శక్తిపీఠం ఇక్కడ నెల కొనిఉన్నది. సతీదేవి దక్షిణహస్తం ఇక్కడపడిందని చెబుతారు. మానసరోవరానికి 20 మైళ్ళదూరాన జగత్ప్రసిద్ధ మగు కైలాసశిఖరం ఉన్నది. దీని ఆకారం శివలింగంలాగా ఉంటుంది. యాత్రీకులు ఇక్కడికి వచ్చి - ఈ చుట్టు ప్రక్కల ముప్పయిరెండు మైళ్ళదూరం తిరిగి—చూస్తారు. ఈ యాత్ర 3 రోజులలో ముగిస్తారు. కైలాసశిఖరం సముద్రమట్టానికి 19 వేల అడుగుల ఎత్తున ఉన్నది. సట్లెట్ నది సుమారు 15200 అడుగులఎత్తున రాకాస్ తాల్ సరస్సులో 30 - 20' ఉ. అక్షంశ, 80 - 25' తూ. రేఖాంశల మీద జన్మిస్తున్నది. కై.లాసశిఖరానికి దక్షిణపుటంచులపైన సుమారు పదివేలఅడుగుల ఎత్తున, ఈ నది వాయువ్య దిశగా ప్రవహించి పిమ్మట నైఋతిమూలకు మళ్ళి అటు పైన కన్నపర్ లోయగుండా ప్రవహిస్తున్నది. ఆ విధంగా

లోయలో దాదాపు 80 మైళ్ళదూరం ప్రవహించి, శివాలిల్, రూపర్ పర్వతపంపులగుండా చొచ్చుకొనిపోతున్నది. మద్వాల్ వద్ద చీనాబ్ నదితో కలుస్తున్నది. అవిధంగా చీనాబ్ నదిలో కలిసిన ప్రవాహం తుదకు మిథాన్ కోట వద్ద సింధునదితో చేరిపోతున్నది. సట్లెజ్ నది మొత్తం పొడవు సుమారు 900 మైళ్ళు.

సట్లెజ్, బియాస్ నదులు ఏండ్రిసాఅనే ప్రదేశంలో ఏకమవుతున్నాయి. అక్కడనుంచి చీనాబ్ నదితో కలిసే టంరవరకూ - ఈ ప్రవాహానికి ఘగ్గర్ లేక ఘరా అనీ, నై అనీ పేర్లు.

సట్లెజ్ నదినుండి కాలువలు త్రవ్వారు. సీర్ హింద్ కాలువ రూపర్ వద్ద ప్రారంభమై లూథియానా, ఫిరోజ్ పూర్ జిల్లాలలో అనేక ఏకరాలభూమికి నీరు అందిస్తున్నది. ఈ నది బియాస్ నదితో కలిసిన తరువాత, ఎగువ సట్లెజ్ కాలువలు ప్రారంభమవుతాయి. అవి లాహోరు, మాంట్ గామేరీ జిల్లాలకు పుష్కలంగా నీరు అందిస్తున్నాయి. దిగువ సట్లెజ్ కాలువలవల్ల ముహ్తాబ్ జిల్లాలో అనేక ఏకరాలభూమి సాగు అవుతున్నది. ఈ నదీమార్గం పదేపదే మారిపోతున్నట్లు తెలుస్తున్నది. అరియన్ కాలంలో ఈ నది ప్రత్యేకంగా కచ్ లోకి ప్రవహించినట్లు చెబుతారు. క్రీ.శ. వెయ్యవ సంవత్సరంలో ఇది హక్రా (ఘగ్గర్) నదికి ఉపనదిగా ఉన్నది. క్రీ. శ. 1245 లో ఉత్తరదిశగా

ప్రవహించినట్లున్నూ, 1796 లో చివరకు ఘగ్గర్ నదిని పదిలిపెట్టి బియాస్ తో కలిసిపోయినట్లున్నూ తెలుస్తున్నది. పంజాబు, రాజస్థాన్, ఢిల్లీ, రాష్ట్రాలలో వర్షపాతం తక్కువ. ఇప్పుడున్న ఆ కాలువలవల్ల పాకిస్థాన్ కు ఎక్కువ ప్రయోజనం చేకూరుతున్నది. అందువల్ల పై రాష్ట్రాలకు నీటికొరత తీర్చేటందుకు ప్రసిద్ధమగు భాక్రా-నంగల్ ప్రాజెక్టు నిర్మించబడింది. ఇది సట్లెజ్ నదిపై తూర్పుపంజాబులో నిర్మించబడింది. భాక్రావద్ద ఒక ఆనకట్ట, నంగల్ వద్ద ఒక ఆనకట్ట కట్టారు. బహుప్రయోజక నీటిపారుదలపథకాలలో ఇది ఒకటి. భారతదేశంలోకల్లా ఇది పెద్దప్రాజెక్టు.

సట్లెజ్ నది మొదట సన్నని ఇరుకుమార్గాలగుండానూ, రోయలగుండానూ ప్రవహిస్తున్నది. అలాంటి అగాధాలలో ఒకటి భాక్రావద్ద ఉన్నది. ఇక్కడ నది షవాలిల్ పర్వతపంక్తులనుండి ఇవతలికి వస్తుంది. ఇక్కడ ప్రపంచంలోకల్లా ఎత్తయిన ఆనకట్టలు కడుతున్నారు. భాక్రాఆనకట్టఎత్తు 740 అడుగులు. ఇక్కడికి సుమారు 9 మైళ్ళదూరానఉన్న నంగల్ వద్ద మరోఆనకట్ట కట్టారు. దీని ఎత్తు సుమారు 90 అడుగులు. ఇది దాదాపు సూరి అయింది. అనేక జలవిద్యుచ్ఛక్తి కేంద్రాలుకూడా నెలకొల్పారు. భాక్రానంగల్ ప్రాజెక్టువలన తూర్పుపంజాబు, పెహూ, రాజస్థాన్. హిమాచలప్రదేశ్, ఢిల్లీ రాష్ట్రాలకు

ఎన్నో ప్రయోజనాలు చేకూరుతున్నాయి. దాదాపు 36 లక్షల ఎకరాలభూమి సాగులోనికి రావడమేకాక, 1,44,000 కిలోవాట్ల జలవిద్యుచ్ఛక్తి లభిస్తుంది. ఈ ప్రాజెక్టుకుగాను దాదాపు 110.02 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చు అవుతుందని అంచనా. ఈ ప్రాజెక్టువలన దాదాపు 70 పట్టణాలకుపైగా విద్యుచ్ఛక్తి లభిస్తుంది.

సిక్కులనాయకుడగు గురుగోవిందసింగు క్రీ.శ. 1708లో మరణించినతరువాత, సిక్కులు బందా నాయకత్వాన సట్లజ్, యముననదులమధ్యనున్న దేశాన్ని పట్టుకున్నారు. క్రీ.శ. 1824 ప్రాంతంలో సింధులోయలో ఎక్కువభాగం రంజిత్ సింగు ప్రాబల్యం క్రిందికి వచ్చింది. అప్పటికే బలం సంపాదించుకున్న ఆంగ్లేయులకీ, సిక్కులకీ మధ్య సట్లజ్ నదిమీదవున్న ఫోర్తాన్ వద్ద క్రీ.శ. 1846 లో గొప్ప పోరాటం జరిగింది. 1857 లో ఆంగ్లేయులపై జరిగిన సిపాయీల తిరుగుబాటు ఈ నదినుండి నర్మదానదిదాకా ఉధృతంగా అల్లుకున్నట్లు చరిత్రవలన తెలుస్తున్నది.

అంబాలాకు ఉత్తరాన 61 మైళ్ళ దూరంలో ఈ నదీ తీరాన రూపర్ అనే ప్రదేశం ఉన్నది. ఈ ప్రదేశంలో, త్రవ్వగా పురాతన వస్తువులు అనేకం బయల్పడినాయి. కంచు వస్తువులు, రాగి, బంగారు, నాణాలు—అనేకం దొరికాయి. ఇవి కొన్ని క్రీ. పూ. 2 వేలు మొదలు 1400

కాలంనాటివనీ, మరి కొన్ని క్రీ.పూ. 1000నుండి 700
 కాలంనాటివనీ, ఇంకాకొన్ని క్రీ.పూ. 600 మొదలు 200
 కాలంనాటివనీ చరిత్రకారులు ఊహిస్తున్నారు. సంగుల
 కాలంలోని నాణాలు కొన్నీ, మొదటి చంద్రగుప్తుడు,
 వాసుదేవుల కాలంనాటి నాణాలు కొన్నీ ఈ ప్రాంతంలో
 దొరికాయి.

వీటినిబట్టి పురాతనమైన సట్టెజ్ నదీతీరాన ప్రాచీన
 కాలంలోనేకాక, తరవాత శతాబ్దాలలోకూడా గొప్ప నాగర
 కర అభివృద్ధిచెందుతూవచ్చినట్లు స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది.

సోన్

సోన్ నదిని మన ప్రాచీన గ్రంథాలు శోణనది అను పేరుతో వర్ణించాయి. పైగా శోణను నదిగాకాక నదంగా పేర్కొన్నాయి. నదులు వేరు, నదాలు వేరు. నదులు స్త్రీ లింగంగానూ, నదాలు పుంలింగంగానూ భావించబడి నాయి. శోణ, సింధు, హిరణ్య, కోక, తాహిత్య, (బ్రహ్మపుత్ర) ఘర్గారా, శతద్రు—ఈ ఏడున్నూ నదాలు.

‘శోణో హిరణ్యవాహస్సాన్యత్—

శోణతీతి శోణః—శోణ్యవర్ణగత్యోః—

శోణవర్ణత్వాద్యా శోణః—

హిరణ్యం వహతీతి హిరణ్యవాహః—

వహః ప్రాపణీ’—

అని అమరంలో శోణశబ్దానికి వ్యుత్పత్తి; ఎర్రని కాంతికలది కాబట్టి శోణ అనీ, హిరణ్యాన్ని వహిస్తుంది కాబట్టి హిరణ్యవాహ అనీ— ఈ నదికి పేర్లు.

సోన్ లేక శోణనది వింధ్యపర్వతపంక్తులలో అమరకంటకం (అమరకూటం) అను కొండమీద పుట్టింది. అమరకంటకం చాలా ప్రసిద్ధమైనది. నర్మద మొదలగు పుణ్యనదులు అనేకం ఆ కొండనుండే పుట్టుకొనివచ్చాయి. ఉత్తరధారతంలోని పెద్దనదులలో సోన్ నది ఒకటి. అంతే

కాదు. గంగానదిముఖ్యఉపనదులలో సోన్ కూడా ఒకటి. అమరకంటకపర్వతం 22-42' ఉ. అక్షంశ, 82-4' తూ. రేఖాంశలమీద ఉన్నది. సోన్ నది తొలుత ఉత్తరంగా ప్రవహించి, తరవాత తూర్పుకు మళ్ళి, చివరకు పాట్నా వద్ద గంగానదిలో కలుస్తున్నది. సోన్ నది పొడవు దాదాపు 487 మైళ్ళు. అనేక శతాబ్దాలకాలంలో సోన్ నది గంగానది తో కలిసే ప్రదేశం మారుతూ వస్తున్నదని చెబుతారు. అసలు ఇది గంగానదితో కలిసే ప్రదేశం బంకీపూరు సమీపాన 'మేనర్' వద్ద ఉన్నది. సరిగ్గా ఆ తట్టునుంచిన రయూనది, ఈ తట్టునుంచి సోన్ నది, ఒకదానికొకటి ఎదురుగా వచ్చి బహుకొద్దివిడంలో గంగానదిలో కలుస్తున్నాయి. ఒకప్పుడు సోన్ నది మాగధుల ముఖ్యపట్టణమగు—రాజగృహం, లేక గిరిప్రజం ప్రక్కనుంచి ప్రవహించినట్లు రామాయణం వలన తెలుస్తున్నది. రామాయణం బాలకాండ - 32వ సర్గలో శోణ నదిని గురించి విపులంగా చెప్పబడింది.

విశ్వామిత్రుడు తన యాగరక్షచార్ధం రామలక్ష్మణులను వెంటపెట్టుకుని వెడతాడు - వారు ముగ్గురూ సిద్ధాశ్రమానికి పోతూ త్రోవలో ఒక సాయంకాలం శోణనదం ఒడ్డున మకాం వేస్తారు. అప్పుడు ఆ దేశం ఎవరిదని శ్రీరాముడు అడుగుతాడు. అందుకు విశ్వామిత్రుడు ఈ విధంగా చెబుతాడు— 'శ్రీరామా! గిరిప్రజమనే పట్టణం ఇది. పూర్వం వసుమహారాజు దీనిని రాజధానిగా చేసుకుని పాలిం

చాడు. ఆ వసుమహారాజుభూమి ఇది. అయిదు పర్వతాలు
 ఈ భూమిని చుట్టిఉండడంవలన దీనికి గిరివ్రజం - అని
 పేరువచ్చింది. [గిరివ్రజం - అంటే పర్వతాలగుంపు] ఇది
 శోణనదం. ఇది మగధదేశంలో పుట్టి, మగధదేశంలో
 ప్రవహిస్తున్నది. అయిదు పర్వతాలమధ్య ఈ నది పుష్ప
 మాలికలా ప్రకాశిస్తున్నది. మహాత్ముడగు వసుమహారాజు
 దేశంలోనిది ఈ శోణనది. ఇది తూర్పుదేశంనుండి పడమటి
 తట్టుగా ప్రవహిస్తున్నది. ఈ నదీతీరానఉండే భూములు
 చాలా సారవంతమైనవి. ఇక్కడ ఎల్లప్పుడూ పైరులు
 సమృద్ధిగా పండుతాయి.....ఈ శోణనదం మంచి జలం
 కలది. తోతులేనిది. ఇసుకతిన్నెలతో శోభాయమానంగా
 ఉన్నది'—అని ఇలా చెప్పతాడు. మరుసటిరోజు ఉద
 యమే రామ లక్ష్మణ విశ్వామిత్రులు శోణనదంలో స్నానం
 చేసి—సంధ్యావందనాదులుముగించి—నదినిదాటివెడతారు.

రామాయణంలో వర్ణితమైన శోణనదియే సోనది.
 ఇది గొప్పనది అని అనేకపురాణాలు చెప్పాయి. మహా
 భారతంలోనూ, బ్రహ్మపురాణంలోనూ, బ్రహ్మాండపురా
 ణంలోనూ దీనిప్రసక్తి ఉన్నది. శోణనదికి హిరణ్యవాహ
 అనుపేరు రావడానికి కారణం అనేకులు అనేకవిధాలుగా
 చెప్పతారు. హిరణ్యమంటే బంగారం. ఈనదిలోని ఇసుక
 ఎర్రని బంగారువర్ణంతో ఉండి, తళతళ మెరుస్తూఉండడం
 వలన ఆ పేరు వచ్చిందంటారు కొందరు. ప్రాచీనకాలంలో

ఈ నదీతీరాన—బంగారం . కుప్పలుకుప్పలుగా దొరకడం వలన ఆ పేరువచ్చిందని చెబుతారు మరికొందరు. శోణ మహాత్మ్యంలో ఈ నదీప్రభావాన్నిగురించి విపులంగా వర్ణించబడింది. బాణాసురుడి ముఖ్యపట్టణమగు శోణపురం శోణ నదీతీరంలోనే ఉన్నదని కొందరి అభిప్రాయం. మరికొందరేమో గండకీ, మాహీనదుల సంగమస్థానంలో ఉన్నదని అంటారు. గండకీ, మాహీనదులు కలిసేచోట హరిహర నాథమహాదేవుని ఆలయం ఉన్నది. శ్రీరాముడు మిథిలా పట్టణానికి వెళ్ళినప్పుడు ఇక్కడ ఆగాడనికూడా చెబుతారు. కాని, ఒకకథమాత్రం సంప్రదాయసిద్ధంగా వస్తున్నది. భాగవతం—అష్టమస్కంధంలోగల ప్రసిద్ధమగు గజేంద్ర మోక్షణకథ—శోణపురం ప్రాంతంలోనే జరిగినట్లు చెబుతారు. ఒక గజరాజు (ఏనుగు) సరోవరంలో నీరుత్రాగబోగా—లోపలఉన్న ఒక మొసలి దానిని పట్టుకుంటుంది. ఆ విధంగా ఆ రెంటికీ గొప్పపోరాటం జరుగుతుంది. చివరకు గజరాజు తన శక్తిని కోల్పోయి—భగవంతుని ప్రార్థిస్తాడు. అప్పుడు శ్రీ మహావిష్ణువు వచ్చి—తన చక్రాయుధంతో మొసలిని సంహరించి గజేంద్రుని కాపాడతాడు.

వింధ్యపర్వతపంక్తుల్లో తూర్పుభాగానగల ఋక్ష పర్వతంలో పుట్టింది సోన్ నది. అమరకంటకపీఠభూమి బంగాళాఖాతంవరకూ విస్తరించిఉన్నది. అందుండియే

నర్మద, శోణ, మహానది—అను ప్రసిద్ధమగు మూడు నదులు బయలుదేరివచ్చాయి. శు కిమతి మొదలగు ఇంకా అనేకనదులు ఋక్షపర్వతంనుండే పుట్టాయని మార్కండే యాది పురాణాలు చెపుతున్నాయి. శోణనదిని శోణానది, శోణభద్రాని చూడా పిలుస్తారు. శోణనదిలో స్నానమాచరించినా, శోణనదీతీరంలో సంధ్యవార్చినా — బ్రహ్మ హత్యాది మహాపాతకాలుసయితం నశించిపోయి, మోక్షం ప్రాప్తిస్తుందని ధర్మశాస్త్రాలు చెపుతున్నాయి.

అజమహారాజు యువరాజుగా ఉన్నప్పుడు—తన తండ్రిగారిమంత్రిని అతనిసైన్యంతో ఇందుమతికి రక్షణగా ఉండమని ఆజ్ఞాపించి, అప్పుడు తాను శత్రుసైన్యాలను అరికట్టడానికై వెళ్ళాడు. ఈ విషయం మహాకవి కాళిదాసు తన రఘువంశకావ్యం సప్తమసర్గలో చెబుతూ, గంగానదీ ప్రవాహాన్ని అరికట్టేందుకు ఉత్తుంగతరంగాలతోపొంగుతూ వెళ్ళే శోణానదివలె అజమహారాజు బయలుదేరివెళ్ళాడని వర్ణించాడు. ఇక్కడ శోణ, గంగానదుల సంగమాన్ని గురించిహడా చెప్పాడు కాళిదాసు. అంతేకాదు.

అనేనచేదిచ్చసి గృహ్యమాణం
సాచింవరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంస్థితానాం
నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానామ్

ఓ, రామమారీ! నీవు ఈ రాజును (పరంతపుని)

పెండ్లిచేసుకోదలచినట్లయితే—ఈరని పుష్పపురమునందు
మేడలనుండలి గవాక్షములచెంత కూర్చుని చూచే అక్కడి
ఉత్తమస్త్రీలకు కన్నులపండుగ కాగలదుసుమా !—

రఘువంశం - షష్ఠసర్గము
శ్లో—౨౪—

ఈమాట నునంద రాకుమారియగు ఇందుమతిరొ
చెపుతుంది. ఇక్కడ కాళిదాసు వర్ణించిన పుష్పపురం—
పాటలీపుత్రం. ఇది ఇప్పటి పాట్నా. ఇది శోణనదిఒడ్డు
ననే ఉన్నది.

శోణనదిఉత్పత్తిస్థానాన్ని శోణముండలనికూడాలంటారు
ఇది పెండ్రాకూ కెండాపూ మధ్యన ఉన్నది. శోణ, సర్కద
నదులు రెండూ బ్రహ్మదేవుని కన్నీటిచుక్కలనీ—ఇవి
అమరకంటకానికి ఆప్రక్కన ఒకటి, యీ ప్రక్కన ఒకటి
రాలినవనీ—వర్ణించబడింది. శోణనది యీశాన్యదిశగా
ప్రవహిస్తూ, జబల్ పూర్, వాఢేల్ బండ్, మీర్జాపూర్, షహా
బాద్ జిల్లాలగుండా పోరున్నది. సెంట్రల్ ఇండియాలో—
యీసదితో మరో మూడు ముఖ్యఉపనదులు వచ్చి చేరు
తున్నాయి. వాటిలో మొదటిది జోహిల్లానది. ఇది ఎడమ
వైపున వచ్చి శోణనదితో కలుస్తున్నది. జోహిల్లాకూడా
అమరకంటకపర్వతంమీదనే పుట్టి బరవాల్ గ్రామంచెంత
శోణను కలుస్తున్నది. తక్కిన రెండు ఉపనదులు బనాస్,
గోపల్ అనేవి. ఇవి పోన్ నదికుడిచిట్టునుంచి వచ్చి చేరు

తున్నాయి. మీర్జాపూర్ జిల్లాలో సోన్ నది సుమారు రిలే కి మైళ్ళ వెడల్పుగల ఒక లోయగుండా ప్రవహిస్తున్నది. ఇక్కడ - రిహాండ్, కన్ హార్ - అను మరో రెండు ఉపనదులు వచ్చి శోణనదితో కలుస్తున్నాయి.

రిహాండ్ ప్రాజెక్టు ఒకటి పంచవర్ష ప్రణాళికలలో చేర్చారు. దీనివలన 2 లక్షల 40 వేల కిలోవాట్ల విద్యుత్తు కి ఉత్పత్తి అవుతుంది. అంతేకాదు. తూర్పు యు.పి. లోనూ, పశ్చిమ బీహారులోనూ. వింధ్య ప్రదేశ్, మధ్య ప్రదేశ్ లలో కొన్ని భాగాలలోనూ దీనివలన వ్యవసాయాభివృద్ధి, పరిశ్రమాభివృద్ధి చేకూరుతాయి.

శోణనదిలో వేసవికాలం అంతగా నీరువుండదు. కాలినడకనే నదిని దాటవచ్చును. వర్షాకాలంలో మాత్రం— యీ నది బ్రహ్మాండంగా పొంగి భయదగర్జనలు చేస్తూ మహా వేగంతో పరవళ్లు తొక్కుతూ ప్రవహిస్తుంది. దాదాపు 21 వేల 300 చ. మైళ్ళ వర్షపాతం— యీ నదిలోకి పోతుందనీ - అందువల్ల సహజంగా వరదలు వస్తాయనీ— చెప్పతారు. సోన్ నదినుండి అనేక కాలువలు త్రవ్వారు. బీహారులో భూములకు నీటిపారుదల యీ కాలువలమూలం గానే కొనసాగుతున్నది. షహాబాద్, గయ, పాట్నా— మొదలగు జిల్లాలకు ఇంకా నీటిపారుదల ఏర్పాట్లు అనేకం చేయబడినాయి. డెహ్రీవద్ద, నదికి ఆనకట్టకట్టారు.

5)

కో సీ

మన పురాణాలలోనూ, ఇతిహాసాలలోనూ చెప్పబడిన కౌశికనదియే కోసీనది. ఇది హిమవత్పర్వత ప్రాంతంలో తూర్పుదిశను నేపాలునందు పుట్టి గంగానదితో కలుస్తున్నది. దీనిని కోసీ, కూసి—అనికూడా పిలుస్తారు. దీని ఉత్పత్తిస్థానం 26°-27' ఉ. అక్షాంశ, 87°-6' తూ. రేఖాంశాలమీద ఉన్నది. గంగానది ముఖ్య ఉపనదులలో ఇది ఒకటి. ఈ నది మొదట్లో ఏడు చిన్న చిన్న పాయలుగా చీలింది. అందువల్ల ఈ ప్రదేశాన్ని సప్తకౌశిక—అని అంటారు. ఈ పాయలన్నీ ఒకదానితో ఒకటి అల్లుకుని ఉన్నాయి. వీటిలో ముఖ్యమైన పాయలు మూడు. వాటికి సూర్యకోసీ, అరుణకోసీ, తాంబరకోసీ—అని పేర్లు. ఈ మూడు ప్రవాహాలూకూడా హిమవత్పర్వతాల తూర్పు ప్రాంతం నుండి—నేపాలుకు దక్షిణదిగ్భాగంలో బయలుదేరాయి. ఏ త్రయిసకొండ శిఖరాల గుండా జలజల ప్రవహిస్తున్నాయి. నేపాలు నుండి బయలుదేరిన తర్వాత కోసీనది మొదట నైఋతి మూలగా కొన్ని మైళ్ళ దూరం ప్రవహించి, పిమ్మట దక్షిణంగానూ, ఆ పైన ఆగ్నేయదిశగానూ ప్రవహిస్తుంది. కొండలన్నీ దాటివచ్చిన తరువాత నది చాలా వెడల్పు అవుతుంది. పిమ్మట గుఱ్ఱీనదితో చేరుతుంది. గుఱ్ఱీనది గంగానదికి ఉపనది.

కోసీనది 160 మైళ్ళు ప్రవహించినపిదప కొండల నుండి దిగివచ్చి, బరక్ షేత్రంవద్ద బీహారుమైదానాలలో ప్రవేశిస్తుంది. మొదట ఈ నది పశ్చిమదిశకు ఒక పెద్ద ఆర్చిలా చుట్టి—తరవాత గంగానదితో కలిసేముందు తూర్పుదిశకు మళ్ళుతుంది. కోసీనది ఎవరెస్టుశిఖరం ఇరు వైపులనుండేకాక, హిమాలయాలలోని ఇంకా అనేక ఇతరశిఖరాలనుండికూడా జలాన్ని తెస్తుంది. ఈ నది యొక్క పట్టుబడిప్రదేశం (రాచ్ మెస్ట్ యేరియా) మొత్తం దాదాపు 22,900చ.మైళ్ళు. హిమవత్సర్వతాలమీదపడిన వర్షమూ, అక్కడ కరిగిన మంచూ - ఈనదిలో అమితంగా వచ్చి చేరుతున్నాయి. పైనుంచీ బరక్ షేత్రంలోకి దూకేటప్పుడు నది మహావేగంగా ప్రవహిస్తుంది. అంతు లేని నీటిని తీసుకరావడమేకాక, రాసులు, రాసులుగా ఇసకను, బురదను, పెద్ద పెద్ద రాళ్ళను కొట్టుకునివస్తుంది. ఇవన్నీ సదీమార్గంలో పేరుకునిఉంటాయి. ఇలా తరుచు నీటిఅడుగునచేరిన బురదమూలంగా —ఈ నదీగమనం మారుతూవచ్చింది. అడుగున బురదపేరుకున్నందున నదీ ప్రవాహం అధికప్రమాణంలో నీటిని తీసుకవచ్చే అవకాశం లేకపోగా, గడచిన 200 సంవత్సరాలలో కోసీనది, సుమారు 70మైళ్ల పశ్చిమదిశకు జరిగినట్లుగా అంచనా వేయబడింది.

కోసీనదీగమనాన్నిగురించి రెండు సిద్ధాంతాలు

న్నాయి. కొందరు ఈ నది ఒకప్పుడు బ్రహ్మపుత్రతో కలిసిందంటున్నారు. మరికొందరేమో - ఇప్పుడు కార దోయానది ప్రవహించేమార్గమే పూర్వం కోసీనది ప్రవహించినమార్గం అని చెబుతున్నారు. అయితే, ఈ రెండు సిద్ధాంతాలుకూడా నమ్మదగినవిగాలేవు. అయినప్పటికీ— ఎలాగయితేనేం, నది క్రమేణా పశ్చిమదిశకు మళ్ళినట్లు స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది.

సూర్యకోసీ, భోషియాకోసీ, తాంబకోసీ, లిఖ్నూకోసీ, డుఫీకోసీ, అరుణకోసీ, తాంబరకోసీ—యీ ఏడుప్రవాహాలూ కలిసి సప్తకౌశిక అనేనామం ధరించాయి. పురాణాలలో చెప్పిన వరాహక్షేత్రమే— ఇప్పుడు బరకతక్షేత్రం— అనేపేరుతో ఉన్నది. దీనిని కోకముఖ - అనికూడా పిలుస్తారు. నాథ్ పూర్ పైన పూర్ణియాజిల్లాలో త్రివేణీవద్ద వున్నది యీ ప్రదేశం. ఇక్కడ సూర్య, అరుణ, తాంబర, కోసీ మూడు ప్రవాహాలూ ఏకమై మైదానాలలో ప్రవేశిస్తాయి. యీ కోకముఖనుగురించి వరాహపురాణం— 140 వ అధ్యాయంలోనూ, నృసింహపురాణం 65 వ అధ్యాయంలోనూ విపులంగా వర్ణించబడింది. ఇక్కడనే విష్ణుమూర్తి పరహావతారం ఎత్తినట్లు చెబుతారు. సప్తకౌశికప్రదేశాన్నే షుహాకౌశిక అనికూడా పిలుస్తారు. ఇది గొప్ప పుణ్యక్షేత్రంగా చెప్పబడింది. తాంబర, అరుణ, సూర్యకోసీనదుల - త్రివేణీసంగమం గొప్ప తీర్థయాత్రాస్థలం.

కోసీనది చవలచిత్తురాలని పెద్ద పేరుబడసింది. ఇది ఒకచోట పుండదు. ఇష్టంపచ్చినవైపుకు తిరుగుతుంది. మహావేగంగా పరుగెత్తుతుంది. దీనిగమనం ఒకప్పుడు ఒకవైపు, ఇంకొకప్పుడు ఇంకొకవైపు వుండి ప్రమాదం తెచ్చిపెడుతూ వుంటుంది. తరుచుగా వరదలతో పొంగుతూపచ్చి — ఊళ్ళకు ఊళ్లు ముంచివేస్తూ, అంతులేని నష్టాన్ని కలిగిస్తూవుంటుంది. కోసీనది వరదలవలన 1875 లో నాథ్ పూర్ పూర్తిగా కొట్టుకుని పోయినట్లు చెపుతారు. నిపానియాలోని నీలిమందుకార్ఖానా, నాలుగేండ్లలో పైన పొగగొట్టాలవరకూ ఇసుకతో పూడి పోయినట్లుకూడా తెలుస్తున్నది.

ఇరవైనాలుగుగంటలలో యీనది 30 అడుగుల ఎత్తున పొంగివచ్చిందని చెపుతారు. అయితే, నదిలో నీరు ఎప్పుడైతే ఋరదగానూ, ఎరుపువర్ణంగానూ వస్తుంటుందో - అప్పుడు వరదలురావడానికి అదేసూచన అని ముందుగా తెలుసుకోవచ్చునట. వరుసగా మూడురోజులు పడమటి గాలి వీచిందీ అంటే - బ్రహ్మాండంగా కోసీనదివరదలు రావడానికి కొండగుర్తు అని చెపుతారు. ఈ నదిలో కొట్టుకునివచ్చే ఋరదమట్టి, ఇసుక - మొదలయినవన్నీ నది ఒడ్డులవెంట పెద్దపెద్ద గుట్టలుగా పేరుకునివుంటాయి. యీవిధంగా పేరుకొనేమట్టి - మశానం - సంవత్సరానికి దాదాపు 37 మిలియన్లటన్ను టింటుందని అంచనావేశారు.

కోసీనదివరదలను అరికట్టడానికీ, నదీజలాలను సక్ర

మంగా పునయోగించుకోడానికి ఎంతోకాలంనుంచీ ఎన్నెన్నో ప్రయత్నాలు జరుగుచూవచ్చాయి. 1947లో దీనికోసం ఒక సంఘం ఏర్పడింది. ఆ సంఘంవారు చాలా పరిశోధనలుజరిపి శాశ్వతమైన పరిష్కారమార్గాలు సూచించారు. భారతప్రభుత్వం నేషనల్ ప్రభుత్వంతో ఒక ఒప్పందం కుదుర్చుకున్నది. పుభయప్రభుత్వాలూ సదీజలాలను అరికట్టడానికి పథకాలు తయారుచేశారు. నేషనల్ లోని హనుమాన్ నగర్ కు సుమారు మూడుమైళ్ళదూరంలో ఒక బేరేజీ కట్టడానికి ఏర్పాటుజరిగాయి. ఈ ప్రదేశంలోనే కో సీనది కొండలనుండి బయటికివస్తుంది. నదికి రెండువైపులా అనేకచోట్ల—వరదలను ఆపడానికి పెద్దపెద్దకట్టలు నిర్మించబడినాయి.

నదికి రెండుప్రక్కలా నీటిపారుదలకు కాలువలు కూడా తీశారు. ఈ ఏర్పాట్లన్నీ 1955లో ప్రారంభమైనాయి. ఇప్పుడు చాలావరకు సూర్యరితియినాయి. ఇలా కో సీనదీ జలాలను అరికట్టడంవలన, బీహారు, నేషనల్ లకు ఎంతో ప్రయోజనంచేహారుతున్నది. బీహారురాష్ట్రం తరుచు కో సీ నదివరదలకు గురిఅవుతూ వచ్చింది. ముఖ్యంగా ఉత్తర బీహారుకు ఇప్పుడా భయం చాలవరకు తొలగిపోయింది.

కో సీనదిని మనపురాణాలు, ఇతిహాసాలూ కౌశికనది అని పేర్కొన్నట్లు చెప్పాం. విశ్వామిత్ర మహర్షికి ఈ కౌశికనదితో చాలా దగ్గరిసంబంధం ఉన్నది.

కుశనాథుడను రాజుపూరుడు గాధి. ఆయనకు మగసంతానం లేదు. ఒక కుమార్తె ఉన్నది. ఆమెపేరు సత్యవతి. సత్యవతి చాలా చక్కనిది. భృగుమహర్షి కుమారుడగు ఋచీకుడు సత్యవతిని చూచి, మోహించాడు. గాధిరాజువద్దకు పోయి సత్యవతిని తనకిచ్చి పెండ్లిచేయమని కోరాడు. కాని గాధికి అది ఇష్టంలేదు. వేదబ్రాహ్మడు, మునివృత్తిలోఉన్నవాడు అగు ఋచీకునకు, తన కుమార్తెనిచ్చి పెండ్లిచేయడానికి మనస్కరించక—ఆ మాట నోటిలో చెప్పకుండా ఒక షరతుపెట్టాడు. శరీరమంతా తెలుపు, ఒకచెవిమాత్రం నలుపు గల వెయ్యిగుర్రాలను తెచ్చి శుల్కంగాఇస్తే సత్యవతిని ఇచ్చి వినాహంచేస్తానని చెప్పాడు. ఇది ఋచీకునివలన అయ్యేపనికాదని అనుకున్నాడు గాధిరాజు. కాని ఋచీకుడు మహాముని. గొప్ప రహస్యంపన్నుడు. వెళ్ళి వరుణదేవునిగురించి గొప్పతపస్సు చేశాడు. వరుణదేవుడు ప్రత్యక్షమై వరం కోరమన్నాడు. శరీరమంతా తెలుపూ, ఒక చెవిమాత్రం నలుపూగల గుర్రాలు వెయ్యి కావాలన్నాడు ఋచీకుడు. అప్పుడు వరుణుడు గంగాజలంనుండి అలాంటి గుర్రాలను సృష్టించి ఇచ్చాడు. ఋచీకుని వాటిని తీసుకునిపోయి గాధిరాజుకిచ్చాడు. అదిచూచి గాధిరాజు మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడినవాడై, పూరుమాటాడకుండా తాను అన్నమాట ప్రకారం

తనకుమార్తెయగు సత్యవతిని ఋచీకునకు ఇచ్చి పెండ్లి చేశాడు.

వరుణదేవుడు, గుర్రాలను సృష్టించిన ప్రదేశం గంగానదికితీర్తరాన కన్యాకుష్ఠానికి సమీపంలో ఉన్నది. ఈ ప్రదేశం అశ్వతీర్థంఅని ప్రసిద్ధికెక్కినట్లుగా మహాభారతం చెపుతున్నది.

సత్యవతి ఋచీకుని నివాహమాడినతరువాత, తల్లి ఉపదేశానుసారం తనకూ తనతల్లి కీ కూడా పుత్రసంతానం కలిగేటట్లు వరంబిమ్మని, ఆ మహర్షిని ప్రార్థించింది. అందుకు సరేసని చెప్పి ఋచీకుని తన తపోమహిమతో రెండు వేరువేరు పాత్రలతో రెండు చరువులు (మంప్ర పూతంగా వండిన అన్నం) తయారుచేశాడు. సత్యవతిని మేడిమానును కౌగలించుకుని ఒక పాత్రలోని చరువు భక్షించమని చెప్పాడు. అలాగే సత్యవతితల్లిని రావి మానును కౌగలించుకుని రెండవపాత్రలోని చరువుభుజింపమని చెప్పాడు. అయితే పొరపాటున ఈ వ్యవహారం తారు మారయింది. సత్యవతి మేడిమానుకు మారుగా రావి మ్రాసును కౌగలించుకొన్నది. తన తల్లికోసం నిర్దేశించిన చరువు తాను భక్షించింది. అలాగే సత్యవతితల్లి—రావి మ్రాసుకు మారుగా మేడిమానును కౌగలించుకుని, సత్య వతికోసమని చెప్పిన చరువు తాను భక్షించింది. దీనిఫలితంగా విపరీతం జరిగింది. తరవార ఇది ఋచీకుడు తన

దివ్యదృష్టివలన తెలుసుకున్నాడు. తనమామ గాధి, క్షత్రియుడు కనుక ఆయనభార్యకు పీఠశౌర్యపరాక్రమాది క్షత్రియగుణాలుగల కుమారుడు పుట్టాలనీ, తాను బ్రాహ్మణుడు కనుక తనభార్యకు శాంతస్వభావుడూ, బ్రహ్మవిషయూ అగు పుత్రుడు జన్మించాలనీ ఉద్దేశించాడు ఋచీకముని. కాని, భార్యా, అత్త చేసిన పొరపాటువల్ల ఇందుకు వ్యత్యస్తంగా జరుగుతుందని తెలుసుకున్నాడు. 'నీ గర్భాన జన్మించబోయే పుత్రుడు ఉగ్రమైన క్షత్రియస్వభావం కలవాడూ, నీ తల్లికి పుట్టబోయే బిడ్డడు క్షత్రియుడైనా, బ్రాహ్మణస్వభావం కలవాడూ అవుతాడు' అని ఋచీకుడు, సత్యవతితో చెప్పాడు. అందు కామె ఎంతో విచారించింది. తన కుమారుడు కాక, తన మనమడు అలాంటి క్షత్రియగుణాలు కలవాడయ్యేటట్లు అనుగ్రహించమని భర్తను కోరింది. ఋచీకుడు ఆమెకోరినట్లే వరం అనుగ్రహించాడు. తరవాత సత్యవతి ఒక కుమారుని కన్నది. అతనే జమదగ్ని. ఆయన గొప్ప ఋషి అయినాడు. గాధిరాజు భార్య అగు సత్యవతిరల్లీ కూడా ఒక పుత్రుని కన్నది. అతనే విశ్వమిత్రమహర్షి.

జమదగ్ని రేణుకను వివాహమాడాడు. వారికి పరశురాముడు జన్మించాడు. పూర్వపు వరప్రభావంవలన పరశురాముడు బ్రాహ్మణ పుత్రుడయినప్పటికీ ఉగ్రమైన

చేస్తారు. తరవాత నదిదాటి అవరలివొడ్డుకు పోతారు. ఈ కథ బాలకాండ 24 వ సర్గలో కనుపిస్తుంది.

అయోధ్యకాండ 49 వ సర్గలో ఇలా ఉన్నది—
 శ్రీరాముడు సీతాలక్ష్మణసహితుడై వనవాసానికి వెడతాడు. రాము డలా పోతుండగా మధ్యలో గ్రామాలలోని ప్రజలు చూచి ఎంతగానో దుఃఖపడతారు. రాముని అరణ్యానికీ పంపిన దశరథమహారాజును పలువిధాల నిందిస్తారు. రాముడు జనులు చెప్పుకునే మాటలు వింటూ పెద్దపెద్ద డిఃళ్ళూ, చిన్నచిన్న డిఃళ్ళూ అనేకం గడిచి చివరకు కోసల దేశం దాటిపోతాడు. తరవాత మంచినీరుగల వేటశ్రుతి అనునదిని దాటి అగస్త్యుడున్న దక్షిణాభిముఖుడై వెళతాడు. అలా పోయిపోయి ఒడ్డులవెంట ఆవులమండలం నిండియున్నదీ, శుద్ధజలంకలదీ, గంగాద్వారమున సముద్ర గామినీ అగు గోమతీనదిని దాటుతాడు. పిమ్మట స్యందికా నదిని దాటి — తన రథసారథి అయిన సుమత్రుడితో ఇలా అంటాడు—‘సారథీ! నేను మళ్ళీ ఇక్కడికి ఎప్పుడువస్తాను, నా తల్లిదండ్రులతోకూడి సుందరముగ సరయూవనంతో ఎప్పుడు వేచాడుచూ విహరిస్తాను?’— అని ఇలా ఘోషిస్తాడు శ్రీరాముడు.

దశరథమహారాజు ఎడవాటును సహించలేక, తన కన్నతల్లియగు కౌసల్యాదేవి—ఎలా అంటులేని దుఃఖంలో మునిగిఉన్నదో—అలాగే సరయునది, దశరథమహారాజు

కోసం వేదనపొందుతున్నది. చల్లని గాలితాకిడికి చలిస్తున్న అలలనే హస్తాలతో ఆయనను ఆహ్వానిస్తున్నది'- అని, మరొకచోట — 'అయోధ్యానగరంలో రాజమార్గం విశ్వరంతో తులతూగుతూ మనోహరంగా ఉన్నది. సరయు సదితో పడవలు అటూఇటూ తిరుగుతున్నాయి. ఆయోధ్యా పురవాసులు మహాదానందంతో ఉద్యానవనాలు తిలకిస్తున్నారు. రాజభవనాల పైలంతస్తులలోనుండి సరయునది అత్యంతమనోహరంగా కనుపిస్తున్నది. ఇసుకతోనిండిన నదీతీరంలో రాజహంసలు శోభాయమానంగా ఉన్నాయి'— అని, మహాకవి కాళిదాసు తన రఘువంశకావ్యంలో వర్ణించాడు.

మనుచక్రవర్తి స్వయంగా అయోధ్యాపట్టణాన్ని సరయునదీతీరంలో నిర్మించాడు. అయోధ్య పన్నెండు యోజనాల పొడవూ, మూడు యోజనాల వెడల్పుగల మహాపట్టణం. సూర్యవంశపురాజులకు అది ముఖ్యపట్టణంగా ఉంటున్నది. దర్శించవలసిన ఏడు పుణ్యనగరాలలో అయోధ్య ఒకటి— 'అయోధ్యా మధురా మాయా కాశీ కాంచీ అవంతికా—' అని సప్తనగరాలు ప్రసిద్ధమైనవిగా చెప్పాడు. వాటిలో అయోధ్య ఒకటి. బౌద్ధులు అయోధ్యను పుణ్యనగరంగా భావిస్తారు. బుద్ధుడేవుడు— ఆరుచాతుర్మాసదీక్షలు— అయోధ్యలోవుండే సాగించాడు. జైనులుకూడా అయోధ్యను పవిత్రస్థలంగా భావిస్తారు. ఇరవైనలుగురు తీర్థంకరులలోనూ (జైనస్వా

ములు) మొదటివాడగు అదినాథుడు, రెండవవాడగు అజితనాథుడు, నాలుగవవాడగు అభినందననాథుడు, అయిదవవాడగు సుమతినాథుడు, పద్నాలుగవవాడగు అనంతనాథుడు — సరయునదీతీరంలోని అయోధ్యానగరంలోనే జన్మించారు.

రామలక్ష్మణులు సరయునదిలోనే మునిగి తమ అవతారాలు చాలించారు.

గం డ కి

గండకీనది నేపాల్ పైభాగంలో హిమవత్సర్వరా
లలో డాక్ పర్వతపం క్రితడుగుభాగంలో జన్మించి, నేపాల్
గుండానూ, ఉత్తరప్రదేశ్ తూర్పుభాగంగుండానూ, ప్రవ
హించి పోన్ పూర్ సమీపంలో గంగానదిలో కలుస్తున్నది.

గంగానదికిగల ముఖ్యఉపనదులలో గండకీనది
ఒకటి. ఈ నది పుణ్యనదిగానే కాక, సాలగ్రామశిలలకు
మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కింది. తులసి శివునివరంవలన గండకీ
నదియై ప్రవహించినదని శివపురాణం చెపుతున్నది. విష్ణు
మూర్తి జగన్మోహినీ అవతారంవెత్తినప్పుడు శివుడు
ఆమెతో రమించాడనీ, అప్పుడు జగన్మోహినికి చెమట
పుట్టినదనీ — అదియే గండకీనదిగా ప్రవహించినదనీ
స్కాంధపురాణం పేర్కొంటున్నది. ఈ నదిలో వజ్రమయ
మగు కీటకాలు ఏర్పడినాయి. ఆ కీటకాలనుండి వచ్చిన
శిలలే సాలగ్రామశిలలు.

ఏమైనప్పటికీ ఇప్పుడుకూడా ఈ నదిలో ఎక్కడ
బట్టినా రకరకాల సాలగ్రామాలు దొరుకుతాయి. ఇవి
విష్ణువుకూ, శివునకూకూడా ప్రీతికరమైనవి. కొందరు
వీటిని దేవతార్చనలోపెట్టి — నిత్యం పూజిస్తారు.

గండకీనదీతీరం గొప్ప విష్ణుక్షేత్రమని భాగవతం
చెపుతున్నది. భాగవతంలో ప్రసిద్ధమగు జడభరలోపా

ఛానం అనే కథ ఉన్నది. భరతుడు ఈ గండకీనదీతీరముందే బహుకాలం ఉండి—ప్రపన్నుచేశాడు. శివ, విష్ణు సాలగ్రామశిలలచే పరమపవిత్రమైన గండకీనదీతీరమున ఆశ్రమంకట్టుకుని నిత్యం హరిపూజచేస్తూవచ్చాడు. ఒకనాడు ఆయనకు గండకినదిలో ఒక లేడిపిల్ల పడి కొట్టుకొనిపోవడం కనుపించింది. ఆయన జాలిదలచి దానిని బయటికితీసి రక్షించాడు. తరవాత ఆశ్రమానికి తీసుకునిపోయి పెంచసాగాడు. రానురాను ఆయనకు ఆ లేడిపిల్ల మీద మమకారం ఎక్కువయింది. సర్వం త్యజించిన ఆ మహాత్ముడు ఇలా వొక లేడిపిల్లపై మమతపెట్టుకుని, తన హరిపూజ మరచిపోయాడు. ఆ లేడిమీదనే ప్రాణం పెట్టుకుని తుదకు దేహం త్యజించాడు. ఆ కారణంవలన భరతుడు తరవాత జన్మలో వొక లేడిగాపుట్టవలసివచ్చింది.

బ్రహ్మమానసపుత్రుడగు పులహమహర్షి ఆశ్రమం పూర్వం గండకీనదీతీరంలోనే ఉన్నట్లు చెబుతారు. ఇటు దక్షిణదిశనుండి సోన్ నది, అటు ఉత్తరదిశనుంచి గండకినది, కొంచెంఎడంగా వొకదానికొకటి ఎదురుగా వచ్చి గంగానదిలో కలుస్తున్నాయి.

గండకీనది 26°.30'ఉ. అక్షాంశ, 84°.30'తూ. రేఖాంశలమీద ఉన్నది.

శి ప్రా

శిప్రానది మాన్వాలోని కోక్రీబర్దీకొండలనుండి బయలుదేరి పస్తున్నది. ఈ ప్రదేశం ఇండోర్ కు ఆగ్నేయ మూలగా.—సుమారు పన్నెండుమైళ్ళదూరాన, 22°.31'ఉ. అక్షాంశ, 76°.0'తూ. రేఖాంశలమీద ఉన్నది. చివరకు శిప్రానది 23°.53'ఉ. అక్షాంశ, 75°.31'తూ. రేఖాంశలమీద వున్న కాలూ ఖేరీఅనే గ్రామంవద్ద ఛేంబల్ నదిలో చేరిపోతున్నది. ఆవిధంగా శిప్రానదిని కలుపుకుని ప్రవహించిన ఛేంబల్ నది తుదకు గుమునానదిలో కలుస్తున్నది.

శిప్రానదికి ఓప్రానది అనుపేరుకూడా ఉన్నది.

ఇది చాలా పవిత్రమూ, పుణ్యప్రదమూ అయినది. పుణ్యదాయకములగు సప్తనగరాలలో ఒకటియైన అవంతీపట్టణం శిప్రానదీతీరాననే వున్నది. అవంతీపట్టణానికే ఉజ్జయిని అని పేరు. ఉజ్జయినీదేశానికి ఆ పట్టణం రాజధాని. చరిత్రప్రసిద్ధిగన్న గొప్పపట్టణం అది.

‘ఉజ్జయిన్యాం మహాకాలం

ఓంకార మమలేశ్వం....’

అని ద్వాదశశ్లోత్రింగాలతో ఒకటిఅగు మహాకాలేశ్వరుడు—అక్కడే నెలకొని ఉన్నాడు. శిప్రానది, అవంతీపురం, అవంతీమండలం, మహాకాలవనం—వీటి విశిష్టతనుగురించి స్కాందపురాణం విపులంగా వర్ణించి

చెప్పింది. అవంత్యుండం అనువేరుతో స్కాందపురాణ ముందు ప్రత్యేకంగా ఒకభాగమే ఉన్నది. మాల్యానుండి బయలుదేరినతరవాత శ్రీప్రానది వాయవ్యమూలగా ప్రవహిస్తున్నది. పెక్కుచోట్ల ఈ నది వెడల్పు కాక చాలా సన్నని ప్రవాహంగా పారుతున్నది. ఒక్క మాళ్వా దిగువ భాగంలో మాత్రమే నదీతీరాలు ఎత్తు తక్కువగావుండి— ఆప్రదేశంలో నీరు వ్యవసాయానికి ఉపయోగపడుతున్నది. కాని, తక్కిన అనేకచోట్ల—ముఖ్యంగా మెహిద్నూర్, ఆలాట్లమధ్య నది ఇరుదరులూ చాలా ఎత్తుగా రాతి మయంగావుండి నీటిపారుదలకు ఏ మాత్రం ఉపయోగపడకుండా ఉంటున్నది. మాళ్వానుండి బయలుదేరి, సుమారు 54 మైళ్ళదూరం ప్రవహించినపిమ్మట శ్రీప్రానది ఉజ్జయినీ పట్టణంప్రక్కనుండి పోతున్నది. ఈనది చాలా పవిత్రమైనదిగా భావించబడుతున్నది. నదిపొడుగునా అనేక పుణ్య తీర్థాలు నెలకొనివున్నాయి. అనేకపురాణాలనుబట్టి ముఖ్యముగా స్కాందపురాణాన్నిబట్టి సదీతీరంలో పూర్వం అనేకమంది మహర్షులూ, మునులూ ఆశ్రమాలుకట్టుకుని నివసించినట్లుగా చెబుతున్నది. ఈ పురాణగాథలు అనేకమంది మునులుకు, దేవతలకు, రాక్షసులకు సంబంధించి ఉన్నాయి.

శ్రీప్రానదీతీరంలో ప్రసిద్ధమగు అవంతిపురం ఉన్నట్లు కాశీదాసమహాకవి రస రఘువంశకావ్యంలో వర్ణించాడు.

అనేన యునాసహపార్థివేన
రంభోరు కచ్చిన్మనసోరుచిస్తే
'శిప్రా'ంపరంగానిలకంపితాసు
విహర్తు ముద్యానపరంపరాసు.

6 వవర్గ—శ్లోకం ౩౫.

అరటి స్తంభాలవంటి తొడలుగల ఓ ఇందుమతీ !
యావనంలోవున్న ఈ అవంతిరాజుతో కూడి శిప్రానది
అలలనుండి వచ్చే చల్లనిగాలితో అల్లలాడుతున్న ఉద్యాన
వనాలలో విహరించడం నీ కిష్టమేనా?—అని ఈ శ్లోక
తాత్పర్యం.

ఈవిధంగా కాళిదాసమహాకవి రఘువంశకావ్యంలో
ఉజ్జయినీనగరాన్ని, శిప్రానదినీ వర్ణించిచెప్పారు.

కాళిదాసు తన మేఘసందేశంలోకూడా శిప్రానదిని
వర్ణించాడు. మేఘసందేశం ప్రథమసర్గ—౩౧, ౩౨ శ్లోకా
లలో అవంతిపురపైభవాన్ని, శిప్రానదినుంచి వీచే చల్లని
పరిమళవాయువులగురించి మనోహరంగా వర్ణించాడు.

పురాణాలనుబట్టి చూస్తే, శిప్రానది సారియాత్ర
పర్వతంపైన పుట్టినట్లు తెలుస్తున్నది. దీనికే అవంతినది
అనీ, వుత్తరదిశగా ప్రవహించడంవలన ఉత్తరవాహిని
అనీ—పేర్లువచ్చాయి. హరివంశంలోకూడా ఈ నదిప్రసక్తి
వున్నది.

విష్ణుదేవుని రుధిరప్రవాహంనుండి శిశూనది ప్రవహించినట్లు భావించబడుతున్నది. కొన్ని సందర్భాలలో ఈ నదీజలాలు క్షీరంగా మారినట్లు చెప్పతారు. నర్మదా నది పొర్లి ప్రవహిస్తుంటే వింధ్యపర్వతాలు ఉండబట్టి ఆ ప్రవాహాన్ని ఆపగలిగాయని అంటారు. నర్మద, చర్మణ్యతి క్షత - ఈ నదులన్నీ అమరకంటక్ పర్వతంనుండి జన్మించాయి. క్షతనది వచ్చి రుద్రసరోవరంవద్ద శిశూనదితో కలుస్తున్నది. ఆ ప్రదేశం గొప్ప తీర్థయాత్రాస్థలం. శిశూనదిలో శుక్ల, హవన్ ఖేడి, లంగర్ ఖేడివద్దనున్న దాశ్వ ఘట్టం—మొదలయిన అనేక ప్రదేశాలు పుణ్యతీర్థాలుగా ప్రసిద్ధికెక్కి వున్నాయి.

వీరమిత్రోదయుని తీర్థప్రకాశ అనే గ్రంథం— మత్స్యపురాణాన్ని పేర్కొంటూ—ముఖంలో రెండు నేత్రాలున్నట్లుగా భూమిమీద రెండు పుణ్యతీర్థాలున్నాయని చెప్పింది. ఒకటి గంగాతీరానవున్న అవిముక్త (కాశీ) తీర్థం. రెండు శిశూనదివొడ్డునవున్న మహాకాల (ఉజ్జయిని) తీర్థం.

శిశూనదికి రెండు ముఖ్యమగు చిన్న ఉపనదులున్నాయి. ఒకటి ఖాన్ నది. అది ఇండోర్ కు దక్షిణాన ఏడుమైళ్ళదూరంలో పుట్టి గోత్రాఅనే గ్రామంవద్ద శిశూనదితో కలుస్తున్నది. రెండవ ఉపనది గంభీర. అది వచ్చి ముర్లామార్ దగ్గర శిశూనదితో చేరిపోతున్నది.

శిశూనది వొడ్డున వున్న ఉజ్జయినీపట్టణం గొప్ప

పుణ్యస్థలమేకాక, చాలా వురాతనమగు పట్టణం. శివుడు దూషణుడనేరాక్షసుణ్ణి ఈప్రదేశంలోనే సంహరించి— ఇక్కడ మహాకాలేశ్వరుడుగా వెలశాడు. శ్రీకృష్ణుడు, బలరాముడు—వారి బాల్యచెలికాడగు కుచేలునితోకూడి ఈ ప్రదేశంలోనే వున్న, తమ గురువగు సాందీపుని ఆశ్రమంలోనే సమస్తవిద్యలూ నేర్చుకున్నారు. మహాభక్తుడగు ప్రహ్లాదుడు శిష్యానదిలో స్నానమాచరించినట్లు పురాణగాథలనుబట్టి తెలుస్తున్నది. మహాభారత యుద్ధకాలంలో అవంతీపురాన్ని విందానువిందులనేవారు పరిపాలించారు. వాళ్ళిద్దరూ దుర్యోధనుడిపక్షం వహించారు. రెండు అక్షోహితీలసేనతో వచ్చి, పాండవులతో పోరాడారు. యుద్ధంలో అరుసుడు వారివైరినీ సంహరించాడు. అవంతీపుర సమీపాన వున్న వనానికి మహాకాలవనం — అని పేరు. ఈ వనంలోనే శివుడికీ అంధకాసురుడనే రాక్షసుడికీ గొప్ప పోరాటం జరిగింది.

చరిత్రప్రసిద్ధిగన్న విక్రమార్క చక్రవర్తి శిష్యానదీతీరానగల అవంతీ (ఉజ్జయిని) పురాన్ని రాజధానిగా చేసుకుని రాజ్యాన్ని పాలించాడు. మహాకవి భర్తృహరి కూడా ఇక్కడివాడే. అశోకుడు యువరాజుగావున్నప్పుడు ఉజ్జయినికి రాజప్రతినిధిగా పనిచేశాడు. అశోకుని కుమారుడగు మహేంద్రుడు ఇక్కడే జన్మించాడు. ప్రద్యోతవంశపు రాజులకుకూడా కొంతకాలం ఉజ్జయినీనగరమే రాజధానిగా వున్నది. ఉజ్జయినిని పరిపాలించిన చంద్రప్రద్యోతనుడు

మిథదేవుని సమకాలికుడు. చంద్రప్రద్యోతనునికుమార్తె
యగు వాసవదత్తును—వత్సదేశాన్ని పరిపాలించే ఉదయన
చక్రవర్తి పెండ్లాడాడు. ఉదయన, వాసవదత్తులకథ—
ప్రసిద్ధమై మహాకవి భానునుచే గానంచేయబడింది. ప్రద్యోత
రాజులపిమ్మట - మౌర్యసామ్రాజ్యంలో అవంతి రాష్ట్రా
నికి వుజ్జయినీనగరం ముఖ్యపట్టణమైంది. ఆపైన విక్ర
మార్కచక్రవర్తికి రాజధానిఅయి చరిత్రప్రసిద్ధిగన్నది.

శిశూనదీతీరానవున్న మహాకాలవనం భూమిమీద
గొప్పపుణ్యస్థలంగా ప్రసిద్ధిలోనికి వచ్చింది. చంద్రవంశ
ములో జన్మించిన పురూరవచక్రవర్తి అప్పరసఅగు
మౌర్యశిశూనదీతీరానికి యీ మహాకాలవనంలోనే విహరించినట్లు
చెపుతారు.

శ్రీరామచంద్రునికుమారుడగు కుశుడు—వాల్మీకి
ఆశ్రమంనుండి మహాకాలేశ్వరుని దర్శించటానికి యీ వనా
నికి వచ్చాడు.

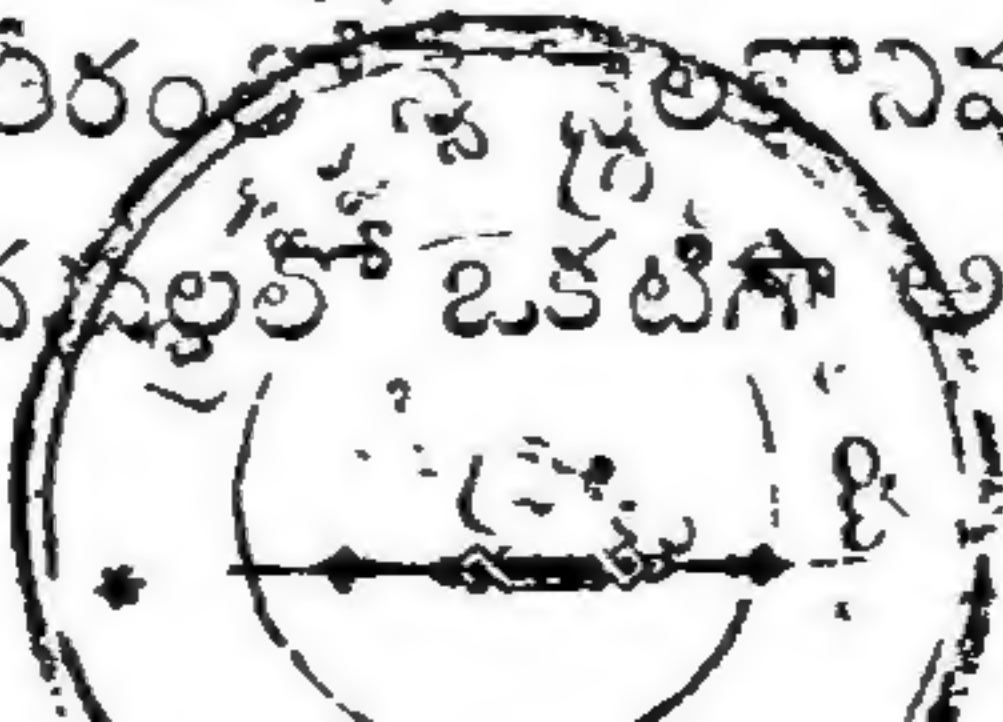
ఉజ్జయినిని పాలించిన విక్రమార్కచక్రవర్తికథలు
జగత్ప్రసిద్ధమైనవి. ఆయన ఆస్థానంలో నవరాత్నాలని
ప్రసిద్ధికెక్కిన మహాకవులు, పండితులు వున్నారు.

ధన్వంతరి, కాశిదాసు, వరాహమిహిరుడు, క్షపణ
కుడు, అమరసింహుడు, శంఖుడు, వెటలభట్టు, ఘటభర్ప
రుడు, వరచుచి - ఈ తొమ్మిదిమంది మహావిద్వాంసులు
ఆయనఆస్థానంలో వున్నట్లు చెపుతారు. అయితే, చరిత్ర
పరిశోధకులు - వీరంతా వేరువేరుకాలాలవారని నిరూపించి

వున్నారు. ఏమైనప్పటికీ, విక్రమార్కునికాలంలో వుజ్జయిని మహావైభవంగావున్నమాట మాత్రం సత్యం. అలాంటి వుజ్జయిని పవిత్ర శిష్యానదీతీరానవున్నవిషయం మరువరాదు.

ఇప్పుడున్న పట్టణానికి సుమారు ఒకమైలుదూరంలో పూర్వపు ఉజ్జయినీనగరంవున్నట్లు తెలుస్తున్నది. ఆ నగర శిథిలాలు ఇప్పటికీ అక్కడ వున్నాయి. శిష్యానదిలో పుణ్య ప్రదమగు స్నానస్థలాలు అనేకం వున్నాయి. పన్నెండేండ్ల కొకసారి—బృహస్పతి వృశ్చికరాశిలో సంచారంచేస్తున్నప్పుడు—ఉజ్జయినివద్ద శిష్యానదీతీరాన కుంభమేళా వుత్సవం జరుగుతుంది. దేశం నలుమూలలనుండి యాత్రీకులు వచ్చి ఆ మహోత్సవం తిలకిస్తారు. వివిధమతాలకూ సంప్రదాయాలకు చెందిన లక్షలాది సాధువులు, యాత్రీకులు అక్కడికి వచ్చి - శిష్యానదిలో స్నానంచేస్తారు. అదిగాక ఏటేటా కార్తీకపూర్ణిమనాడు - ఉజ్జయినిలో వుత్సవం జరుగుతుంది. శిష్యానదిఒడ్డున హరిసిద్ధిఅను దేవత ఆలయంవున్నది. అదే కాళికాలయం. విక్రమార్క చక్రవర్తి ఇలవేల్పు ఆమె. ఆ దేవిని మెప్పించి, ఆయన ఎనెన్నో అద్భుతాలు చేశాడు.

పన్నెండు జ్యోతిర్లింగాలలో ఒకటిఅగు మహాకాలేశ్వరుడు శిష్యానదీతీరంలోనే ఉన్నాడనివున్నందున - భారత దేశంలోని ముఖ్యనదిల్లో ఒకటిగా అది ప్రసిద్ధికెక్కింది.

BcI

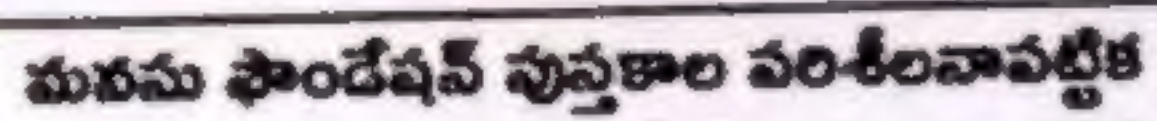
నవీన బాలసాహిత్యము

మన చారిత్రక ప్రదేశాలు 1 భాగం	రెంటాల	0.87
మన చారిత్రక ప్రదేశాలు 2 భాగం	"	0.87
మన చారిత్రక ప్రదేశాలు 3 భాగం	"	0.87
మన చారిత్రక ప్రదేశాలు 4 భాగం	"	0.87
మన నగరాలు 1 భాగం	"	0.87
మన నగరాలు 2 భాగం	"	0.87
మన నగరాలు 3 భాగం	"	0.87
మన నగరాలు 4 భాగం	"	0.87
మన పుణ్యక్షేత్రాలు 1 భాగం	దంటు కృష్ణమూర్తి	0.87
మన పుణ్యక్షేత్రాలు 2 భాగం	"	0.87
అనందమందిరం	తం. పాండురంగశర్మ	1.25
(పెద్ద సైజులో బొమ్మలతో)		

న్యాయ తీర్పులు	పి. సుబ్బారావుశాస్త్రి	1.00
గోలీకాయలు	కె. వి. గోవిందరావు	0.75
మీరూ - నేనూ జట్టు	రమాదేవి	0.75
సూర్యం	కె. సభా	1.12
కులాసా కథలు 1-2 భాగాలు	విరించి	1.26
బాలల బొమ్మల వీరవనితలు		1.50

ఆదర్శ గ్రంథమండలి, విజయవాడ.

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA115B132
పుస్తకం పేరు	మన నదులు 02
తారీఖు	26/10/24
మొదటి అడ్డు	yes
మొదటి అడ్డు	yes
మొదటి పేజీలు	61
పెద్ద పైకా పేజీలు	No
భాష పేజీలు	C, C, B, B, B, B
లేని పేజీలు	53-1061
తయారు చేసినది	Habeeba
పేజీలు విడదీసినది	Navya
స్కాన్ చేసినది	P. DAVEEN
పరిశ్ల చేసినది	hema
పేజీలు పరిశూనినది	
ప్రింటింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిశీలి	good